

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ І
ДИПЛОМНИХ РОБІТ
З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Житомир

2024

УДК 811.161.2: 37.02

*Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол №20 від 25 жовтня 2024 року)*

Рецензенти:

Климова К. Я., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Поліського національного університету;

Сидорчук Н.Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Шуневич О. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів КЗ «Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради.

Укладачі:

Шевцова Л. С., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської і германської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Кучерук О. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови та методики її навчання Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Методичні вказівки до написання курсових і дипломних робіт з методики навчання української мови / Укладачі: Шевцова Л. С., Кучерук О. А. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. 91 с.

Методичні вказівки містять рекомендації до написання курсового, бакалаврського та магістерського дослідження з методики навчання української мови, орієнтовну тематику наукових робіт лінгводидактичного спрямування для здобувачів вищої освіти, відповідні приклади оформлення кваліфікаційних (дипломних) робіт.

Методичні вказівки призначено для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти предметної спеціальності 14.01. Середня освіта (Українська мова і література).

УДК 811.161.2: 37.02

© Шевцова Л. С., Кучерук О.А., 2024

© Житомирський державний університет

ЗМІСТ

Вступне слово.....	4
Курсова робота з методики навчання української мови	5
Загальні вимоги до написання курсових робіт	14
Загальні вимоги до структури та оформлення бакалаврської роботи.....	22
Методика виконання магістерського дослідження.....	35
Типові недоліки в курсових і кваліфікаційних (дипломних) роботах.....	44
Права та обов'язки студента-дослідника.....	50
Орієнтовна тематика кваліфікаційних (дипломних) робіт.....	52
Приклади фрагментів дипломних робіт.....	58
Процедура захисту курсових і кваліфікаційних (дипломних) робіт.....	84
Список рекомендованої літератури та джерел.....	86
Додатки.....	90

ВСТУПНЕ СЛОВО

У системі сучасної фахової підготовки майбутніх учителів української мови важливе місце посідають індивідуальні науково-дослідні праці здобувачів вищої освіти, зокрема написання курсових та кваліфікаційних (дипломних) робіт з методики навчання української мови, що передбачає самостійне узагальнення й поглиблення теоретичних відомостей і практичних здобутків, розширення наукового світогляду, розвиток аналітичних умінь і навичок, удосконалення власного досвіду, творчого потенціалу, підвищення загальних і професійних компетентностей.

Особливе значення в підготовці до написання курсових, бакалаврських, магістерських робіт має педагогічна практика здобувачів вищої освіти, під час якої вони знайомляться з діяльністю педагогів-новаторів, набувають практичних умінь і навичок учительської праці, мають змогу реалізувати творчий підхід до освітнього процесу й провести педагогічний експеримент.

Курсові та дипломні (бакалаврські, магістерські) роботи з методики навчання української мови мають комплексний, інтегрований характер, що зумовлюється специфікою самого предмета, зв'язком його з суміжними дисциплінами – педагогікою, мовознавством, психологією, філософією, методикою викладання української літератури тощо. Ефективність наукової роботи здобувача/ здобувачки вищої освіти залежить від актуальності теми, чітко сформульованої мети, правильно поставлених завдань, належного науково-теоретичного і практичного рівня розкриття змісту й релевантної йому структури, доцільно використаних теоретичних та емпіричних методів дослідження.

Рекомендовані методичні матеріали допоможуть здобувачам/ здобувачкам вищої педагогічної освіти філологічного напрямку зорієнтуватись у сфері професійно спрямованої наукової діяльності. Врахування студентом-дослідником пропонованих методичних порад є важливою умовою успішної пошукової роботи над проблемними питаннями, пов'язаними з вивченням окремих розділів і тем шкільного курсу української мови в умовах становлення й розвитку НУШ.

КУРСОВА РОБОТА

З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Важливим видом самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження в системі фахової підготовки здобувачів/здобувачок (далі – здобувачів) вищої освіти першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів є курсова робота, яка розвиває навички інформаційного пошуку, вміння аналізувати спеціальну літературу, добирати конкретний матеріал для розкриття визначеної теми й т. ін. Водночас курсова робота – засіб контролю знань, умінь, навичок, ставлення, досвіду здобувача: вона показує, наскільки він орієнтується в окремих питаннях, уміє здійснювати правильний аналіз навчального матеріалу, наскільки поглиблює фахові знання й готується до практичної діяльності в закладах загальної середньої освіти тощо.

Орієнтиром для написання дослідницьких робіт служить національний стандарт України ДСТУ 3008-2015 Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання. Виконання курсової роботи в ЖДУ імені Івана Франка регламентується, зокрема, Положенням про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка (2023 р.), яке розроблено відповідно до ЗУ «Про освіту», ЗУ «Про вищу освіту» та інших освітніх документів.

Курсова робота демонструє якісно вищий етап навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, порівняно з опануванням теоретичного і практичного матеріалу методики навчання української мови. Курсова робота передбачає визначення/ уточнення базових понять дослідження, висвітлення глибини теми, ґрунтовне знання відповідного матеріалу. Вона збагачує студентів знаннями, розвиває вміння самостійно інтерпретувати,

класифікувати, узагальнювати мовно-методичні явища, робити доцільні й логічні висновки.

Написання курсової роботи з методики навчання української мови є складним і відповідальним навчальним завданням студента, що потребує співпраці з науковим керівником, належних знань із предмета, умінь критично сприймати, оцінювати, коментувати використані джерела, вивчати й узагальнювати досвід учителів-практиків, самостійно здійснювати анкетування, інтерв'ювання тощо.

Основні завдання написання курсової роботи з методики навчання української мови такі:

- 1) розвиток критичного та творчого мислення здобувача;
- 2) опрацювання науково-методичної літератури з теми дослідження;
- 3) вивчення педагогічного досвіду кращих учителів української мови;
- 4) розкриття змісту теми курсової роботи;
- 5) розроблення методичних рекомендацій з теми дослідження.

Тематика курсових робіт визначається в межах програми з методики навчання української мови й охоплює основні програмні модулі. Зміст курсових робіт передбачає знання здобувачем шкільної програми з української мови в умовах становлення НУШ, обізнаність з освітніми та цифровими технологіями.

Курсову роботу з методики навчання української мови здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти виконує в шостому семестрі, другого (магістерського) рівня – у другому семестрі. Тематика курсових робіт затверджується на відповідній кафедрі, доводиться до відома студентів, які можуть вибрати тему на бажання. Також здобувач може сам сформулювати тему курсової роботи, узгодити її з викладачем (потенційним науковим керівником) і попросити, щоб внесли тему до рекомендованої тематики курсових робіт.

Орієнтовна тематика курсових робіт з методики навчання української мови для здобувачів першого (бакалаврського) рівня

1. Міжпредметні зв'язки на уроках української мови в гімназії (на прикладі вивчення конкретного розділу шкільної програми).

2. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення прикметника в гімназії.

3. Пропедевтична підготовка учнів до вивчення систематичного курсу синтаксису в процесі опрацювання морфології української мови.

4. Нові технології в навчанні української мови учнів гімназії (на прикладі опрацювання займенників).

5. Використання нетрадиційних форм уроків під час формування орфоепічних навичок в учнів п'ятого класу.

6. Реалізація культурологічного підходу в процесі ознайомлення із синтаксичною роллю іменників у шостому класі.

7. Особливості вивчення загальних відомостей про українську мову в гімназії.

8. Особливості вивчення мовної теорії укрупненими частинами в процесі опрацювання синтаксису простого речення.

9. Засоби візуалізації інформації для опрацювання теоретичного матеріалу про числівник у гімназії.

10. Мовний розбір як метод навчання учнів гімназії на уроках української мови.

11. Самостійна робота учнів гімназії під час опрацювання дієвідмінювання на уроках української мови.

12. Гурткові заняття з української мови як засіб розвитку творчого мислення учнів гімназії.

13. Використання наочності в процесі навчання лексикології і фразеології на уроках української мови в гімназії.

14.Елементи літературного краєзнавства на уроках української мови в гімназії (на прикладі вивчення службових частин мови).

15.Використання художніх текстів у процесі опрацювання особливих форм дієслова на уроках української мови.

16.Лінгвометодична спадщина І. І. Огієнка і навчання української мови в умовах становлення нової української школи.

17.Лінгвометодичні ідеї В. О. Сухомлинського і мовленнєвий розвиток учнів в умовах становлення нової української школи.

18.Організація позакласної роботи з української мови в сучасних умовах гімназії.

19.Робота зі словом на уроках української мови в умовах гімназії.

20.Проблемні ситуації як метод навчання української мови в гімназії.

21. Формування мовної особистості учня п'ятого класу на засадах української етнопедagogіки.

22.Навчання української мови учнів гімназії у вимірах компетентнісної парадигми (на прикладі конкретного класу).

23.Формування орфографічних умінь учнів гімназії під час вивчення прислівників.

24.Розвиток навичок читання і способи їх перевірки на уроках української мови в гімназії.

25.Інтерактивне навчання будови слова і словотвору на уроках української мови в гімназії.

26.Використання тлумачного словника на уроках вивчення лексикології в п'ятому класі.

26.Комунікативний підхід до вивчення синтаксису простого речення і пунктуації на уроках української мови в гімназії.

26.Пізнавальні завдання як засіб навчання лексикології і фразеології учнів гімназії.

27. Система завдань для вивчення морфології (на прикладі конкретної частини мови).

28. Система завдань для вивчення будови слова в 5 класі (на прикладі текстів конкретного письменника рідного краю).

29. Система завдань для вивчення словотвору в 6 класі (на прикладі текстів конкретного письменника рідного краю).

30. Використання ігрової діяльності під час ознайомлення учнів з формами дієслова (7 клас).

31. Інтегрований підхід до мовленнєвого розвитку учнів 9 класу на уроках української мови.

32. Розвиток умінь аудіювання з використанням тестів на уроках української мови в сьомому класі.

33. Ознайомлення учнів із відмінюванням іменників на уроках української мови в шостому класі.

34. Робота з вивчення будови і видів словосполучення на уроках української мови у восьмому класі.

35. Підготовка учнів до написання переказів на уроках української мови у восьмому класі.

36. Підготовка учнів до написання твору-роздуму на уроці української мови в дев'ятому класі.

37. Мовленнєві ситуації як засіб формування комунікативної компетентності учнів гімназії на уроках української мови.

38. Формування екологічної грамотності учнів гімназії в процесі навчання української мови.

Орієнтовна тематика курсових робіт з методики навчання української мови для здобувачів другого (магістерського) рівня

1.Нові технології в навчанні української мови учнів десятого класу (на прикладі опрацювання морфологічної норми).

2.Використання електронних освітніх ресурсів під час опрацювання орфографічної норми в десятому класі.

3.Використання месенджера Telegram як засобу навчання української мови в старших класах.

4.Навчання української мови учнів ліцею з використанням застосунків Google (10 клас).

5.Особливості вивчення практичної риторики на уроках української мови в 10 класі.

6.Особливості вивчення мовної теорії укрупненими частинами в процесі опрацювання складних випадків правопису (10 клас).

7.Ситуаційний підхід до формування комунікативних умінь учнів на уроках української мови в 10 класі.

8.Художній текст на уроці української мови як засіб підвищення мотивації учнів до читання (на прикладі вивчення іменників).

9.Навчальні засоби візуалізації інформації для опрацювання труднощів слововживання на уроках української мови в десятому класі.

10.Підготовка учнів до створення власного висловлення на уроках української мови в одинадцятому класі.

11.Використання наочності в процесі опрацювання орфоепічної норми на уроках української мови в десятому класі.

12.Елементи літературного краєзнавства на уроках української мови в десятому класі.

13.Онлайнове навчання української мови та оцінювання досягнень учнів ліцею (10 клас).

14.Проблемні ситуації як метод навчання під час опрацювання складних випадків написання прізвищ у 10 класі.

15.Формування мовної особистості учня десятого класу на засадах лінгвокультурології.

16.Навчання української мови учнів ліцею у вимірах компетентнісної парадигми (10 клас).

17.Комунікативний підхід до вивчення лексичної норми на уроках української мови в десятому класі.

18.Використання інтерактивного підходу під час вивчення лексичної норми на уроках української мови в десятому класі.

19.Інтерактивне навчання стилістичної норми на уроках української мови в ліцеї.

20.Робота із сучасними лексикографічними джерелами в процесі навчання української мови (10 клас).

21.Використання освітньої платформи «На Урок» у процесі навчання української мови в десятому класі.

22.Формування екологічної грамотності учнів у процесі навчання української мови в десятому класі.

23.Використання освітньої платформи «Всеосвіта» у процесі навчання української мови в десятому класі

24.Підготовка учнів до участі в дискусії за шкільною програмою з української мови для десятого класу.

25.Система завдань для вивчення лексичної норми в 10 класі (на прикладі текстів конкретного письменника рідного краю).

26.Система завдань для опанування орфографічної норми в 10 класі (на прикладі текстів конкретного письменника рідного краю).

27.Підготовка науково-дослідницької роботи з української мови для участі в конкурсі-захисті МАН України.

28.Формування мовної стійкості учнів на уроках української мови з використанням текстів різних стилів (11 клас).

29.Комунікативний підхід до вивчення синтаксичної норми на уроках української мови в ліцеї.

30.Реалізація культурологічного підходу в процесі опрацювання синтаксичної норми (11 клас).

31.Використання ресурсів Українського мовно-інформаційного фонду НАН України для навчання української мови в десятому класі.

32.Формування пунктуаційних умінь учнів під час опрацювання розділових знаків у простих ускладнених реченнях (11 клас).

33.Формування пунктуаційної грамотності учнів під час опрацювання розділових знаків у складних реченнях (11 клас).

34.Компетентнісно орієнтовані завдання як засіб розвитку синтаксичних умінь учнів ліцею (11 клас).

35.Система завдань для формування стилістичних умінь учнів ліцею в 11 класі (на прикладі текстів конкретного письменника рідного краю).

36.Використання рольових ігор під час ознайомлення учнів із мовленнєвими жанрами (11 клас).

37.Інтегрований підхід до риторичного розвитку учнів на уроках української мови в одинадцятому класі.

38.Підготовка учнів до використання засобів мовного вираження промови за шкільною програмою з української мови для одинадцятого класу.

39.Мовленнєві ситуації як засіб формування риторичних умінь учнів на уроках української мови в ліцеї.

40.Риторичні фігури як засіб збагачення синтаксичної будови мовлення старшокласників на уроках української мови (11 клас).

Студент, як правило, вибирає тему курсового дослідження із запропонованого переліку. Структурування та оформлення курсової роботи виконується за певними вимогами.

Загальні вимоги до написання курсових робіт

1. Вибір теми дослідження здійснює здобувач вищої освіти з пропонуванням та узгоджує з викладачем-керівником наукової роботи.

2. На запропоновану тему планується лише одне курсове дослідження.

3. Робота повинна мати пошуковий, проблемний характер і сприяти розвитку дослідницьких умінь та навичок здобувача.

4. Необхідно обґрунтувати актуальність теми дослідження у вступі курсової роботи (аналогічно з бакалаврською, магістерською роботою).

5. Потрібно подати вихідні науково-теоретичні положення в основній частині курсової роботи (аналогічно з бакалаврською, магістерською роботою).

6. Варто враховувати різні погляди науковців на досліджуване питання, можна спробувати критично підійти до його висвітлення в основній частині.

7. Необхідно зосередити увагу на власному практичному підході до висвітлення теми в основній частині (розробити вправи, завдання, подати їх у системі, показати шляхи застосування).

8. Потрібно висловлювати методичні поради щодо практичного застосування розроблених методів, засобів, завдань, уроків та ін.

9. Варто використати ілюстративний матеріал (проекти, фрагменти уроків, систему завдань і вправ, засоби навчання тощо), урахувавши сучасний потенціал навчання мови (нові програми з української мови в умовах НУШ, застосування інноваційних технологій у мовній освіті тощо).

10. Необхідно викладати матеріал відповідно до вимог наукового стилю – чітко, логічно, послідовно, з використанням педагогічних, лінгвістичних, методичних термінів.

10. Завершену курсову *роботу необхідно подати* в дирекцію ННІ філології та журналістики *за 2 тижні до захисту*.

Вимоги до оформлення курсової роботи передбачають: формат вертикальний, А4; розмір літер 14; шрифт Times New Roman; міжрядковий інтервал – 1,5; загальний обсяг курсової роботи до 30 сторінок; відступ абзацу – 1,5; вирівнювання по ширині; зверху та знизу поля – 2 см; зліва – 3 см; справа – 1 см.

Виконання курсової роботи варто починати з вибору й осмислення теми. Обов'язкова умова успішного написання роботи – це вдумливий вибір, усвідомлення актуальності теми, бажання ґрунтовно її вивчити та привнести щось нове. Важливими етапами підготовки курсової роботи є складання плану, опрацювання фахової та суміжної літератури (пошук, аналіз праць за темою дослідження), наукове й технічне оформлення виконаного завдання за принципами академічної доброчесності, подання роботи науковому керівнику, підготовка до захисту й захист курсової роботи.

Орієнтовна структура курсової роботи

Титульний аркуш.

Зміст.

Перелік умовних позначень (за потреби).

Вступ.

Основна частина (розділи, підрозділи роботи):

1. Теоретичні положення.

2. Практичні рекомендації.

Висновки.

Список використаних джерел.

Додатки (на бажання).

Акт перевірки на унікальність тексту курсової роботи.

Під час оформлення курсової роботи варто пам'ятати, що перша сторінка (титульний лист) не нумерується, нумерацію починаємо з другої сторінки. На титульному аркуші вказується найменування навчального закладу (Житомирський державний університет імені Івана Франка), назва кафедри, тема курсової роботи, імена виконавця (здобувача вищої освіти з вказівкою групи) та наукового керівника (викладача кафедри з називанням його титулів). Знизу сторінки вказується рік написання курсової роботи.

На початку курсової роботи вміщується **зміст**, у якому наведено структурні частини, зокрема назви всіх розділів (підрозділів) основної частини, і обов'язково вказано сторінки, на яких вони починаються в курсовій роботі.

У **вступі** обґрунтовується **актуальність** теми дослідження і і ступінь розроблення вибраної теми, також може висвітлюватися історія вивчення теми; **мета** дослідження узгоджується з назвою роботи, **завдання** конкретизують мету; вказується **об'єкт, предмет** дослідження; зазначається **матеріал дослідження** (наприклад, кількість анкетованих учнів, учителів та ін.); наводяться **методи дослідження**; окреслюється **практичне значення**; зазначається **апробація** роботи – назви конференцій з вказівкою на місто і дату (для претендентів на високу оцінку обов'язковою є участь хоча б в одній науковій конференції); вказуються **публікації** здобувача (для претендента на високу оцінку обов'язковою є хоча б одна публікація – тези); коротко описується **структура й обсяг роботи**. Вступ – це розкриття суті, стану наукової проблеми, її значення для суспільства, освіти й науки. На вступ відводиться 2-3 сторінки.

В **основній частині** курсової роботи (орієнтовно 23-25 сторінок) висловлюються міркування і докази з поданої проблеми, доцільно й логічно використовуються нові матеріали. Усі розділи (теоретичний і практичний) основної частини варто планувати однаковими за обсягом. Вони починаються з окремої сторінки. Якщо є підрозділи, вони

продовжуються на цій же сторінці. Важливо, щоб у *розділах* основної частини студент умів аргументувати висунуті положення, покликаючись на авторитетні джерела, ілюструючи думки самостійно дібраними прикладами; необхідно показувати власний підхід до застосування дослідженого матеріалу. У кінці кожного розділу мають бути **короткі висновки** за результатами викладеного матеріалу у відповідному розділі.

У кінці роботи мають бути загальні **висновки** (1-3 сторінки), відповідно до поставлених завдань. Висновки мають відображати основні результати роботи. Коротко подаються основні положення, до яких автор прийшов у результаті розроблення своєї теми. Висновки повинні бути чіткими, ґрунтовними, переконливими, без цитувань.

Під час написання курсової роботи студент повинен дбати про правильну літературну мову, писати грамотно, стисло й виразно, без зайвих повторень і непотрібних слів. Якщо в роботі наведено цитати, їх необхідно взяти в лапки, а потім у квадратних дужках зазначити джерело, сторінку. Працю, на яку автор покликається в курсовій роботі, потрібно включити до списку використаних джерел: зазначається автор, назва книги, місце видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок.

Викладати матеріал необхідно відповідно до плану: кожному пункту плану відповідає певний розділ. **До списку використаних джерел**, крім основної методичної літератури, вносяться ті джерела, які були використані в процесі написання курсової роботи (методичні статті, посібники, підручники, електронні освітні ресурси тощо). Список використаних джерел формується в алфавітному порядку, із збереженням прізвища, імені автора, назви роботи (підручника, посібника, статті, тез тощо), року й місця видання, назви видавництва, сторінок. Бібліографічний опис джерел потрібно оформлювати відповідно до ДСТУ 8302:2015.

У додатках розміщують, за необхідності, матеріал, що додатково ілюструє курсову роботу (вправи, завдання, розробки уроків, таблиці, схеми, анкети, тести і т. п.).

Отже, загальний обсяг курсової роботи становить близько **30 сторінок основного тексту**. Список використаних джерел має містити **25-30** найменувань, обов'язково наводяться статті та посібники останніх років, пов'язані з вибраною темою. Кожна курсова робота повинна відповідати важливому критерію – унікальності. Тому неприпустимим вважається плагіат, а також перенасичення тексту прямими цитатами з першоджерел тощо. Доречним буде коротке представлення використаної думки з покликанням на джерело в теоретичній частині роботи (2-3 покликання на сторінку).

Рекомендовані показники оригінальності тексту курсової роботи 60% – 80%, вони свідчать про те, що оригінальність тексту задовільна. Якщо оригінальність тексту становить менше 40%, курсова робота до розгляду не приймається, оскільки має великий обсяг запозичень.

Основні критерії оцінювання курсової роботи

«відмінно» (90-100) – вчасно і якісно виконано обсяг роботи, виявлено вміння спиратися на психолого-педагогічну, лінгвістично-методичну літературу, правильно визначено й реалізовано основні завдання, передбачено спроби й результати їх реалізації з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей учнів, виявлено самостійність, творчий підхід до розкриття теми;

«добре» (74-89) – повністю виконано програму написання курсової роботи, виявлено вміння визначати навчальні завдання, ініціативу у процесі виконання роботи, однак допущені незначні помилки, тему розкрито загалом;

«задовільно» (60-73) – виконано курсову роботу, проте не виявлено глибокого знання психолого-педагогічної й мовно-методичної літератури, наявні помилки в плануванні й розкритті суті практичної частини роботи, недостатньо враховано вікові й індивідуальні можливості учнів, тему розкрито поверхово;

«незадовільно» (1-59) – курсовий проєкт не написано вчасно або написано на низькому науково-методичному рівні, не проведено практичної роботи, тему дослідження не розкрито.

Якість виконання курсової роботи спочатку оцінюється керівником курсової роботи; захист робіт відбувається до початку екзаменаційної сесії, публічно, за розкладом, у присутності комісії з трьох викладачів відповідної кафедри, з-поміж яких – керівник курсової роботи. Під час оцінювання враховується, чи за результатами написання роботи написано та опубліковано статтю (тези) у збірнику наукових робіт відповідної тематики. **Оцінка за курсову роботу виставляється на основі: 1) попереднього оцінювання роботи керівником та 2) оцінювання під час захисту курсової роботи.** Загальна оцінка за виконання та захист курсової роботи з методики навчання української мови виставляється та підписується комісією у складі трьох викладачів.

Детальні критерії оцінювання курсової роботи

*(за Положенням про курсову роботу здобувачів вищої освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2023 р.,
с. 10)*

Елементи роботи, що підлягають оцінюванню	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
Оцінювання курсової роботи керівником (ОКК): 100 балів		
1. Своєчасне подання завершеної роботи в деканат факультету/ дирекцію навчально-наукового інституту.		14
2. Якість написання у тому числі:		86:
Зміст	– Наявність всіх структурних компонентів, стиль формулювання, відповідність поставленим завданням та назві роботи.	8
Вступ	– Актуальність і постановка проблеми (виявлення суперечностей, які зумовили актуальність проблеми); – рівень розробки проблеми (констатація наявності досліджень з проблеми); – об'єкт, предмет, мета, завдання (чіткість формулювання, логічність, відповідність і взаємовідповідність); – методи дослідження, їх відповідність меті та завданням; – теоретичне і практичне значення (логіка формулювання).	14
Основна частина	– Глибина розкриття завдань дослідження; – доцільність і рівень використання джерел; – відповідність дослідницького матеріалу плану курсової роботи; – логіка викладу матеріалу; – наявність науково грамотно сформульованих власних думок, відповідність науковому стилю; – використання методів, задекларованих у вступі; – відповідність змісту сучасним науковим дослідженням з обраної проблеми.	30
Висновки	– Відповідність логіки побудови висновків поставленим меті та завданням; – адекватність та обґрунтованість висновків.	14
Список використаних джерел та літератури	– Кількість літературних джерел; – наявність сучасних актуальних джерел з досліджуваної проблеми (журнальні публікації за останні 5 років);	10

	– відповідність оформлення списку використаних джерел та літератури бібліографічним вимогам.	
Оформлення роботи	– Відповідність вимогам до оформлення курсових робіт (шрифт, обсяг, цитування та посилання на джерела, таблиці, рисунки, додатки тощо).	10
Оцінювання курсової роботи в ході захисту (ОКЗ): 100 балів		
3. Захист роботи	– Логічне та аргументоване викладення матеріалу.	30
	– Відображення результатів дослідження у наочних засобах, якість мультимедійної презентації.	40
	– Розуміння та правильні відповіді на запитання членів комісії.	30

Курсова робота – це, по суті, кваліфікаційна (дипломна) робота в меншому обсязі, без детального аналізу питання. В освітній практиці бувають випадки, коли дипломна (бакалаврська, магістерська) робота пишеться на основі курсової, тому її якісне опрацювання знадобиться в подальшому, стане основою для кваліфікаційної роботи здобувача – майбутнього вчителя-філолога.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

Підготовка дипломної (бакалаврської) роботи з методики навчання української мови – одна з індивідуальних форм організації наукових досліджень здобувачів вищої освіти. Така кваліфікаційна робота виконується студентом на випускному курсі (7,8 семестр) самостійно під керівництвом викладача. На підставі цієї роботи екзаменаційна комісія з атестації здобувачів вищої освіти приймає рішення про присудження здобувачеві-випускнику ступеня бакалавра та присвоєння відповідної кваліфікації.

Виконання бакалаврської роботи в ЖДУ імені Івана Франка регламентується, зокрема, «Положенням про кваліфікаційну (дипломну) роботу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка» (2024 р.), яке розроблено відповідно до ЗУ «Про освіту», ЗУ «Про вищу освіту» та інших освітніх документів. Дослідницький процес здобувача має ґрунтуватися на принципах науковості, системності, об'єктивності, креативності, зв'язку теорії з педагогічною практикою.

Назва наукової роботи має бути якомога коротшою, відповідати предмету лінгводидактики та відображати суть досліджуваної проблеми. Тема дослідження повинна характеризуватися актуальністю, чіткістю, конкретністю, а зміст – логічно, послідовно, повно й аргументовано розкривати поставлену проблему.

Від правильного вибору проблеми та сформульованої теми залежить успіх виконаної роботи. На вибір теми впливають актуальність проблематики, наукова новизна, практична значущість та власні наукові інтереси здобувача вищої освіти, про що варто зазначити у вступі бакалаврської роботи. Ознаками актуальності теми можуть бути загальний інтерес до наукового питання з боку науковців та суспільства,

потреба школи в практичних результатах виконаної роботи, здійснення дослідження як складової частини загальної кафедральної теми. Для бакалаврської роботи актуальність висвітлюється в межах однієї сторінки.

У межах роботи бакалавра відносно важко здобути значні наукові результати; більшої ваги набуває питання практичного значення роботи, оскільки, як правило, вона може мати переважно емпіричний характер. Водночас у роботі повинні бути теоретичні узагальнення, тому необхідно зазначити її теоретичне значення, наукову новизну.

Тематика бакалаврських робіт формується викладачем кафедри, студент може окреслити коло власних наукових інтересів, що допоможе визначити тему дослідження. Бакалаврська робота може бути логічним продовженням курсової та основою для написання магістерської роботи. Тема бакалаврської роботи затверджується рішенням кафедри й навчально-наукового інституту філології та журналістики.

Відповідно до теми формують мету і завдання дослідження, його гіпотезу. Чітко сформульована мета деталізується декількома завданнями, які подаються лаконічно, відповідно до етапів запланованої (і виконаної) роботи.

Важливим є визначення об'єкта (процесу або явища, що породжує проблемну ситуацію) та предмета (міститься в межах об'єкта). Саме предмет більшою мірою корелює з темою кваліфікаційного (дипломного) дослідження.

Виконати кваліфікаційну роботу допомагає складений на початку план написання, в якому передбачено етапність, що веде до загального результату. Пункти плану, по суті, становлять назви структурних елементів у змісті (і відповідно в тексті) дипломної роботи.

Важливе значення має пошук і доцільний відбір наукових джерел, критичне сприйняття інформації, аналіз/ інтерпретація науково-

методичної літератури, що передбачає фіксацію та оброблення бібліографічних даних. Робочий список літератури з теми дослідження доцільно вести за видами джерел, спочатку монографії, підручники, потім статті, далі автореферати дисертацій тощо.

Студентові-дипломнику потрібно виявити ґрунтовні знання з науково-методичної літератури, яка відповідає темі роботи, уміння критично сприймати, зіставляти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати теоретико-практичний матеріал, узагальнювати результати наукового пошуку, виважено формулювати висновки.

Структура бакалаврської роботи може бути такою:

- титульна сторінка;
- зміст (тобто план);
- перелік умовних позначень, скорочень, спеціальних термінів (якщо вони повторюються більше трьох разів) – за потреби;
- вступ;
- основна частина (2-3 розділи з підрозділами, висновками до кожного розділу);
- висновки (загальні);
- список використаних джерел та літератури;
- додатки (експериментальна програма, конспекти уроків, додаткові вправи, анкети, таблиці, схеми тощо);
- анотація.

Приклад оформлення змісту наукової (бакалаврської) роботи здобувача наведено в Додатках.

За обсягом бакалаврська робота становить 60-70 сторінок; із них— обсяг основного тексту бакалаврської роботи (без урахування додатків, списку використаних джерел і літератури, але з урахуванням сторінок титулки і змісту) становить 40 сторінок. Кожна структурна частина роботи, крім підрозділів, розміщується з нової сторінки.

Робота починається з *титульної сторінки*, на якій вказується Міністерство освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Навчально-науковий інститут філології та журналістики, повна назва відповідної кафедри. Потім зазначається: реєстраційний номер і дата реєстрації роботи; тема; назва документа (кваліфікаційна (дипломна) робота); рівень вищої освіти, спеціальність, предметна спеціальність/ спеціалізація, освітня програма, група, прізвище, ім'я, по батькові студента; посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника; рекомендація до захисту кафедрою, за якою був закріплений здобувач (із зазначенням дати й номера протоколу засідання кафедри, на якому відбувався попередній захист роботи, імені та прізвища завідувача кафедри та з його підписом); місто й рік захисту кваліфікаційної (дипломної) роботи. На звороті титульної сторінки зазначається: дата захисту; одержана оцінка; підписи голови членів та секретаря екзаменаційної комісії (із зазначенням імен та прізвищ). *Приклад оформлення титульної сторінки наведено в Додатках.*

Після титульної сторінки подається **зміст** бакалаврської роботи (назви та номери початкових сторінок структурних частин дослідження) відповідно до нижче наведеного зразка. Зміст доцільно форматувати в таблиці, з прихованими лініями. Як окремі частини вказуються: Список використаних джерел та літератури, Додатки (експериментальні програми, міні підручники, конспекти уроків, система завдань і вправ, результати опитувань, цифрові дані дослідження, ілюстрації, схеми, таблиці тощо), Анотація. Важливо звернути увагу (перевірити!) ідентичність назв структурних елементів у змісті і в тексті бакалаврської роботи.

Думки у кваліфікаційній (дипломній) роботі потрібно письмово викладати відповідно до складеного плану, теми й мети дослідження.

Вступ – важливий складник наукового дослідження. Орієнтовно вступна частина бакалаврської роботи може становити 2-4 сторінки. Як

було зазначено, у вступі обґрунтовується **актуальність** і доцільність дослідження для розвитку лінгводидактики, визначається **об'єкт, предмет, мета, завдання**, формулюється **робоча гіпотеза** (припущення), **методи дослідження** (з вказівкою на використання їх для вирішення конкретних завдань), з'ясовується ступінь **наукової новизни** дослідження (власний внесок здобувача у вирішення досліджуваної проблеми, що в лінгвометодиці вперше розроблено, запропоновано, систематизовано, вдосконалено, набуло подальшого розвитку), **теоретичне і практичне значення** здобутих результатів (можливість використовувати результати дослідження та висновки здобувача в подальшому студіюванні досліджуваної теми; можливість застосовувати результати дослідження в практиці роботи ЗЗСО), подаються відомості про **апобацію** дослідження (вказується, на яких науково-методичних конференціях, семінарах, «круглих столах», нарадах оприлюднено результати дипломного дослідження, наводяться опубліковані статті здобувача). Для одержання оцінки «добре» чи «відмінно» за бакалаврську роботу обов'язковою умовою є наукова **публікація** (стаття або тези).

Інколи студентам важко відрізнити об'єкт і предмет дослідження, що співвідносяться між собою як родове і видове поняття. Потрібно пам'ятати, що предмет – конкретніша, вузча проблема щодо об'єкта. Наприклад, якщо тема дипломної роботи «Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису (8-9 класи)», то **об'єктом** дослідження є процес навчання синтаксису української мови, а **предмет** дослідження – використання комунікативно-діялісного підходу на уроках вивчення синтаксису. Правильне розуміння цих понять допоможе чітко й коротко визначити **мету** дослідження. Наприклад, розробити ефективну методику навчання синтаксису учнів 8-9 класів на засадах комунікативно-діялісного підходу.

Гіпотеза дослідження є припущенням, що формулюється на основі опрацьованої науково-методичної літератури та власних спостережень, а потім перевіряється. Зокрема, **гіпотеза** може бути такою: ефективність засвоєння синтаксичних тем у 8-9 класах забезпечується системою вправ, побудованих з урахуванням мовленнєвих ситуацій. Гіпотеза має бути сформульована так, щоб її можна було перевірити, а результати виміряти.

Відповідно до визначеної мети і гіпотези планується розв'язання кількох завдань – своєрідного алгоритму дій здобувача-дослідника. Наприклад, якщо тема роботи пов'язана з комунікативно-діяльнісним підходом до навчання синтаксису, то **завдання** можуть бути такими:

1)проаналізувати стан розроблення проблеми застосування комунікативно-діялісного підходу до навчання синтаксису на уроках української мови у 8-9 класах;

2)вивчити досвід педагогічної роботи вчителів української мови з цієї теми;

3)визначити критерії та показники синтаксичної підготовки учнів 8-9 класів;

4)теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити в процесі дослідження авторську комунікативну методику навчання синтаксису, зокрема розроблену систему вправ і завдань.

У кінці вступу зазначається **структура роботи** (кількість розділів, сторінок (загалом і основного тексту), кількість позицій у списку використаних джерел та літератури. Наприклад:

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків та анотації. Список основних використаних джерел та літератури становить 65 найменувань. Загальний обсяг роботи – 65 сторінок, із них 42 сторінки основного тексту.

Потрібно підкреслити, що до обсягу основного тексту дипломної роботи не входить список використаних джерел та літератури, додатки, анотація, хоча сторінки, на яких ці частини розміщуються, нумеруються на загальних підставах.

Основна частина дипломної роботи складається з розділів і підрозділів (не менше двох підрозділів у кожному розділі). Їх назви мають збігатися з тими формулюваннями, що подаються у **змісті**. У кінці кожного розділу важливо коротко сформулювати висновки (обсягом до 1 сторінки) щодо наведених у розділі наукових (теоретичних/ практичних) результатів.

У **першому розділі** – теоретичного спрямування – розглядається історія питання, лінгвістичні, педагогічні, психологічні, лінгводидактичні поняття, етапи розвитку науки з порушеної проблеми, стисло висвітлюється робота попередніх дослідників, провідні сучасні концепції, пов'язані з темою дослідження. У такому разі студент має назвати невирішені питання визначеної проблеми, що ляжуть в основу його дослідження. Назва цього розділу має відображати загальний характер досліджуваної проблеми.

У першому розділі здобувач характеризує основні наукові думки щодо своєї теми, засадничі ідеї, студіює й зіставляє думки різних авторів, по змозі дає особисту інтерпретацію цим фактам. У кінці пишуться висновки (позначаються «Висновки до розділу 1»), без цитування чужого тексту, без покликань у дужках на власні публікації і без дослівних повторів тексту розділу. Загальний обсяг цього розділу становить 20-30% від усього матеріалу, не рахуючи змісту, вступу, літературних джерел, додатків, анотації.

У **другому розділі** – теоретико-практичному – відображається самостійний науковий пошук, аналізуються науково-методичні і навчальні публікації (статті, посібники, шкільні програми, підручники та ін.) з питань порушеної проблеми. Студент може описати узагальнений досвід

роботи шкільних словесників з цієї проблеми, власний педагогічний досвід, проаналізувати й описати результати анкетування, інтерв'ювання, проведений констатувальний зріз навчально-предметних досягнень учнів, рівня мовленнєвого розвитку. У кінці наводимо висновки до розділу 2 (обсягом до однієї сторінки), без цитування чужого тексту, без покликань у дужках на власні публікації і без дослівних повторів тексту розділу.

У **третьому розділі** – експериментальному – розкривається зміст розробленої методики, хід і результати дослідного навчання, проведеного студентом. У кінці опису методики подається інформація про методи математичної статистики, що використовувались у роботі. Також у розділі зазначається, де (у яких закладах загальної середньої освіти) і коли проводилось дослідження, скільки часу тривало дослідження. Звертається увага на поділ учнів на експериментальну і контрольну групи (класи). Визначаються умови проведення емпіричного дослідження чи формувального експерименту. У кінці розділу наводяться та обґрунтовуються результати проведеного експерименту. Студент-дослідник наводить статистичні показники отриманих результатів дослідження, формує зведені таблиці, ілюструє результати малюнками. Здобувач повинен дати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, результатів, характеристик, може порівняти їх з аналогічними результатами інших дослідників. Після розділу потрібно зробити на його основі проміжні висновки (до однієї сторінки).

Висновки в кінці дослідження роблять на основі теоретичних узагальнень і результатів експерименту. У загальних висновках має бути відображено, яких результатів досяг студент-дослідник внаслідок виконання поставлених завдань, тобто висновки мають бути небезпідставними, виваженими, впливати із змісту дипломної роботи, корелювати із завданнями роботи, без цитувань і дослівних повторів основної частини.

У висновках після формулювання поставленої і розв’язаної проблеми, опису значення дослідження для теорії і практики навчання мови коротко оцінюють стан питання, розкривають шляхи вирішення завдань у порівнянні з відомими підходами до розв’язання проблеми. Далі необхідно подати якісні і кількісні показники здобутих результатів, обґрунтувати їх достовірність, викласти методичні рекомендації щодо науково-практичного використання результатів.

Загальні висновки до бакалаврської роботи дають змогу зробити підсумок проведеної роботи, визначити достовірність наведеної у вступі гіпотези. Варто зіставити висновки із завданнями роботи, визначити повноту їх вирішення. Формулювання висновків проходить за правилом: кожен висновок присвячений певному аспекту теми, всі вони розміщені в логічній послідовності, відповідно до поставлених завдань. Висновки варто розглядати як відповіді на поставлені завдання. У кінці висновків потрібно окреслити перспективи досліджень, пов’язаних із темою роботи. Рекомендований обсяг висновків – 2-4 сторінки.

Список використаних джерел та літератури має складати не менше 40 найменувань. Це мають бути ті праці, які прямо чи опосередковано вплинули на дослідження. На більшість джерел з цього списку в роботі повинні бути покликання. Зазвичай, використана література подається в алфавітному порядку прізвищ перших авторів (або заголовків) і нумерується. Бібліографічний опис варто оформлювати відповідно до правил ДСТУ 8302: 2015. У бібліографічному описі необхідно вказати прізвище та ініціали автора, назву праці, де видано, назву видавництва, рік видання, кількість сторінок. Наприклад:

1. Авраменко О. Українська мова. 9 клас: підручник. Київ: Грамота, 2017. 160 с.   2. Башманівська Л. А., Башманівська І. В., Кучерук О. А., Юрчук О. О., Башманівський В. І. Використання засобів ІКТ для розвитку навичок аудіювання здобувачів вищої освіти. <i>Інформаційні технології і засоби навчання</i>. 2024. № 101 (3). С. 28-41. URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/130 . (Дата звернення: 02.09.2024).

3. Семенов О. Українська лінгводидактика: навч. посіб. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 224 с.
4. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2015. 320 с.
5. Jurs Pāvels, Forming components of civic competence, *Journal of Teaching and Education*, 2014. №3. С. 265–277. URL: https://www.researchgate.net/publication/292152525_FORMING_COMPONENTS_OF_CIVIC_COMPETENCE. (Дата звернення: 02.09.2024).

У списку використаних джерел та літератури спочатку вказується література українською мовою, потім англійською або іншою іноземною. Однією з рекомендацій до написання бакалаврських робіт є використання хоча б двох англійських джерел за темою дослідження. Усі джерела подаються відповідно до чинних вимог оформлення. Електронні джерела також вносяться до списку джерел та літератури відповідно до правил ДСТУ 8302: 2015.

У разі необхідності після переліку використаних джерел, з нової сторінки, подаються **додатки** – це допоміжні матеріали анкетування, бесід з учнями, вчителями, конспекти уроків, учнівські твори, тести, діаграми, окремі таблиці з цифровими даними проведеного експерименту. Кожний додаток повинен мати назву й розміщуватися в порядку появи покликань на нього в основному тексті з послідовною нумерацією арабськими цифрами, наприклад:

Додаток 1. Твори-мініатюри учнів експериментального класу

Ще раз підкреслимо, що в основному тексті дипломної роботи варто зробити посилання на додатки. Усі додатки в роботі мають спільну з рештою тексту наскрізну нумерацію сторінок.

Використовуючи в роботі публікації (опубліковані наукові матеріали, окремі ідеї, висновки), потрібно обов'язково вказувати покликання на авторів і відповідні праці, не потрібно допускати плагіату – привласнення

авторства на чужі дослідження, ідеї. Це відображається в спеціальному акті у відсотках авторського тексту після перевірки на плагіат.

Цитати потрібно оформлювати у вигляді прямої мови. Передані своїми словами наукові думки прийнято оформлювати у вигляді складнопідрядного речення або у формі непрямой мови із вставленою конструкцією такого типу: *на думку О. Горошкіної, ...; за спостереженнями О. Семенов, ...*. Варто врахувати, що надмірне використання цитат викликає сумніви щодо самостійності виконаної роботи, а недостатнє – знижує аргументованість викладеного матеріалу. Наведемо приклади найбільш поширених конструкцій з прізвищами науковців. Визначаючи, переважно у **Вступі**, коло дослідників, які займалися певною проблемою, пишуть:

Важливого значення в розв'язанні проблеми комунікативно-діяльнісного підходу набувають праці методистів з питань розвитку мовленнєвої діяльності учнів (О. Біляєв, М. Вашуленко, М. Пентилюк, М. Плющ та ін.).

Або:

Окремі методичні аспекти проблеми, що стосуються ролі слова, аналізу мовлення як засобу розвитку учнів, розроблено в працях С. Карамана, Л. Мацько, С. Омельчука, М. Пентилюк та ін.

У разі покликання на конкретні праці або використання окремих чужих думок – описово чи у вигляді цитат – у тексті бакалаврської роботи джерело позначають у квадратних дужках порядковим номером (із вказівкою на сторінку) відповідно до переліку (нумерації) праць у списку використаних джерел та літератури, який обов'язково подається в кінці роботи, наприклад:

Окремі питання сформульованої проблеми частково розв'язано у фахових статтях [15], [19], [25].

Укладачі Концепції «Нова українська школа» (Л. Гриневич, О. Єлькін, М. Грищенко) рекомендують звернути особливу увагу на мовленнєву підготовку учнів, оскільки розвиток людини – це насамперед досконале володіння рідною мовою [3, с. 17].

Про роль граматики в естетичному вихованні наголошувала Софія Русова: „ГраMATика конче потрібна для глибокого розуміння мови, треба знати будову мови, щоб розуміти красу слова, закони фонетики... ГраMATика... – це... керманич щодо найкращого вживання мови” [46, с. 245].

Комою відділяють номер використаного джерела в бібліографічному описі та номер сторінки (сторінок) джерела, на яку дається покликання. Пропуск слів, речень під час цитування допускається без перекручування авторського тексту і позначається трьома крапками.

Після додатків розміщують **анотацію** – короткий виклад основного змісту кваліфікаційної роботи із представленням основних результатів дослідження. В анотації має бути відображено бібліографічний опис, у тексті анотації стисло зазначають об’єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, наукову новизну й практичне значення, результати дослідження. Окремим рядком у кінці подають через кому **ключові слова** (7-15 понять, за алфавітом, у називному відмінку). Анотація оформлюється українською мовою та дублюється іноземною, як правило, англійською мовою. Обсяг анотації становить 1-2 сторінки.

Кваліфікаційну роботу оформлюють в електронному й паперовому варіантах. Текст такої роботи друкують за допомогою комп’ютера з одного боку білого паперу формату А4 (210 x 297 мм) 14 кеглем, шрифтом Times New Roman через 1,5 міжрядкових інтервали (до 30 рядків на сторінці). Необхідно залишати поля орієнтовно таких розмірів: зліва – 2,5 см або 3 см, справа – 1 см або 1,5 см, зверху й знизу – 2 см. На титулці номер сторінки не вказується, на всіх інших сторінках номер розташовується зверху праворуч, 11 кеглем. Ілюстрації позначають скороченим словом «Рис.1.1.», нумерують послідовно в межах розділу. Таблиці в основній частині нумерують послідовно в межах розділу, наприклад: «Таблиця 1.1.» (перша таблиця першого розділу).

Обсяг дипломної роботи на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (IV курс) має становити орієнтовно 50-60 сторінок.

Кожну структурну частину, крім підрозділів, потрібно починати з нової сторінки. Заголовки основних структурних частин (**ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ, АНОТАЦІЯ**) друкують великими літерами напівжирним шрифтом, з вирівнюванням по центру без абзацного відступу, а підрозділів – маленькими літерами (крім першої – великої) і відділяють від попереднього тексту одним пропущеним рядком, наприклад:

<p>РОЗДІЛ 1 НАУКОВІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ</p>
--

<p>1.1. Поняття про розвиток мовленнєвої діяльності</p>
--

До кваліфікаційної (дипломної) роботи додається *рецензія* фахівця і *відгук* наукового керівника про виконане наукове дослідження, а також *акт перевірки на унікальність тексту*/ звіт про перевірку на плагіат, наданий Інформаційним навчально-виробничим центром.

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (а також і магістра) проходить передзахист на засіданні кафедри, що закріплюється в протоколі засідання. На попередній захист подається готова кваліфікаційна робота з відгуком наукового керівника. Під час попереднього захисту здобувач у довільній формі протягом 10-15 хвилин представляє наукову роботу, інформує про хід виконання дослідження, проходження педагогічного експерименту, основні висновки, отримані результати та ступінь виконання завдань. Потім відповідає на запитання членів кафедри. Здобувач освіти має бути готовим: чітко орієнтуватись у написаному матеріалі, уміти обґрунтувати свою думку щодо наукового питання, довести її правильність. Після обговорення роботи на засіданні

кафедри і рекомендації її до захисту здобувач вносить необхідні правки в текст роботи, готує остаточний варіант роботи.

Важливим для виконавця кваліфікаційної роботи є прилюдний захист її перед екзаменаційною комісією, що проходить за таким планом: виступ здобувача, відповіді на запитання комісії, зачитування зовнішньої рецензії та відгуку наукового керівника, заключне слово здобувача-дослідника, обговорення комісією роботи та виставлення оцінки за 100-бальною системою оцінювання.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Завершальним етапом підготовки вчителя-філолога другого (магістерського) рівня вищої освіти є захист індивідуального наукового дослідження – магістерської роботи. Така робота засвідчує фахову зрілість випускника, уміння застосувати набуті в університеті знання для розв’язання конкретних науково-практичних завдань. Підготовка магістерської роботи – самостійний творчий процес, що передбачає застосування поетапної методики дослідження.

Магістерська робота є наступним науковим проєктом (кваліфікаційною роботою) після бакалаврської, тому нерідко становить продовження початого раніше студіювання певної наукової проблеми. Тема магістерської роботи, на відміну від бакалаврської, стосується рівня старших класів ліцею, її висвітлення передбачає власну переконливу концепцію дослідження. Магістерська робота від бакалаврської також відрізняється більшим обсягом, вимогою обов’язкової апробації результатів дослідження.

Традиційно кваліфікаційна робота починається з *вибору теми*. У цій нелегкій справі здобувачеві вищої освіти може допомогти науковий керівник. Важливо, щоб тема магістерської роботи була конкретною і актуальною. Усвідомлення здобувачем теми і зацікавлення нею – перший крок до розв’язання проблеми.

Запропонована здобувачем тема магістерської роботи обговорюється на засіданні кафедри, він пише заяву на ім’я ректора, тема затверджується і вводитьься до наказу директором навчально-наукового інституту філології та журналістики. Працюючи над магістерським дослідженням, студент може виявити нові проблемні аспекти, а відтак скоректувати дослідження разом з науковим керівником.

Зазначимо, що тема вважається розкритою тоді, коли наведено відповідні їй думки попередніх авторитетних дослідників, власні міркування, спостереження, результати педагогічного експерименту, зроблено логічні висновки.

Під час планування в **змісті** подаються всі структурні елементи магістерської роботи: вступ, назви розділів, підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та літератури, додатки, анотація.

У **вступі** потрібно висвітлити *актуальність* обраної теми (зв'язок з сучасними дослідженнями в методиці навчання української мови, перспективними напрямками розвитку науки), стан наукового та практичного висвітлення теми у джерелах, *об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методи дослідження й методологічне підґрунтя, наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, апробацію результатів, структуру* наукового дослідження. На вступ варто виділяти 2-5 сторінок.

Окремим етапом наукового пошуку магістранта/ магістрантки є опрацювання відповідної літератури з досліджуваної теми, формування джерельної бази на основі систематичного та алфавітного каталогів бібліотеки, опрацювання інтернет-джерел. Ефективність пошукової роботи, її науковий рівень значною мірою залежить від якості літератури, на яку спирається дослідник. Насамперед потрібно переглянути загальноприйнятий науковий матеріал з методики навчання української мови в університетському фонді підручників і посібників (зокрема й рекомендовану літературу до розділів чи в кінці книг), чинні нормативні документи щодо освіти, Нової української школи (Державний стандарт базової середньої освіти та ін.), концепції навчання української мови, шкільні модельні й навчальні програми з української мови, відповідні підручники. Багато корисного в підготовці до магістерського дослідження

здобувач знайде в статтях науково-методичних журналів „Дивослово”, „Українська мова і література в школі”, „Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах”, „Вивчаємо українську мову та літературу”, а також у наукових розвідках з мовознавства, педагогіки, психології, філософії за останні 5 років, у фахових журналах тощо.

У процесі бібліографічного пошуку, опрацьовуючи окремі науково-методичні праці, корисно робити тематичні виписки у формі цитат. У цьому разі потрібно обов’язково фіксувати покликання на використане джерело, повністю записувати дані праці, вказувати номер сторінки цитати в оригінальному джерелі та загальну кількість сторінок у книзі чи номери сторінок статті, тез. Основне у виписках, які стосуються теми роботи, бажано виділяти (підкреслювати) для того, щоб систематизувати по розділах, згрупувати за найбільш суттєвими внутрішніми ознаками (у змісті) відповідно до поставлених мети і завдань дослідження. Осмислення й ґрунтовний аналіз виписаного матеріалу уможливить виявити специфічні ознаки джерельного матеріалу, відокремити вагомі думки від другорядних, дати оцінку прочитаному, встановити певні закономірності, визначитися у власному теоретико-практичному підході до порушеної проблеми, накидати план роботи, що ляже в основу змісту, зробити деякі висновки й узагальнення, які потрібно записувати у процесі виникнення думок. У подальшій роботі над темою дослідження список використаної літератури має розширюватися.

На основі опрацьованої науково-методичної інформації готується перший і частково другий розділи кваліфікаційної (дипломної) роботи.

Основна частина магістерської роботи зазвичай складається з **трьох розділів**. У першому – подається теоретичний аналіз питання, у другому теоретико-практичний підхід до розгляду теми, у третьому висвітлюється педагогічний експеримент і його результати. У кожному розділі подається

2-3 підрозділи. Наприкінці кожного розділу пишуться короткі висновки, зі стислим викладом наведених у розділі наукових теоретичних і практичних результатів, не повторюючи дослівно зроблені в підрозділах підсумки.

Зміст основної частини повинен відповідати темі дослідження, меті, поставленим завданням, визначеним у вступі. Виклад матеріалу подається об'єктивно, аргументовано, логічно, послідовно й доказово.

Для написання третього (практичного) розділу варто провести експериментальне дослідження (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) у закладі загальної середньої освіти. Неабияку роль у написанні магістерської роботи відіграє проходження педагогічної практики.

Важливо зазначити, що теоретична підготовка студента до написання магістерського дослідження з методики навчання української мови не вирішує всіх поставлених завдань. Передумовою успішної наукової діяльності є не лише знання теорії питання, а й перевірка на практиці висунутої гіпотези, адже провідними в методиці навчання мови є *теоретико-експериментальні* дослідження.

Ще під час пасивної практики на II – III курсах студент може визначити проблеми в навчанні мови, а шляхи вирішення їх дослідити під час активної практики. В організації та проведенні експериментального дослідження важливе значення має власна професійна діяльність здобувачів вищої освіти, активна педагогічна практика. Вона передбачає застосування й закріплення теоретико-практичних знань студентів з університетського курсу методики мови, розвиток фахових умінь, навичок, культивування власного професійного досвіду в природних умовах. Проводити дослідне навчання в закладі загальної середньої освіти бажано за експериментальною програмою, у якій має простежуватися специфіка нового підходу до вирішення досліджуваної проблеми. Таку програму магістрант розробляє відповідно до чинної шкільної програми з української мови.

У процесі проходження шкільної педагогічної практики під організаційно-методичним керівництвом викладача і вчителя-словесника здобувач може виконати елементи свого наукового дослідження – зробити *констатувальний зріз* стартового рівня мовно-мовленнєвого розвитку учнів, провести *формувальний етап педагогічного експерименту* (експериментальне навчання). У такий спосіб здійснюється пошук нових форм і методів навчання, перевіряється ефективність нової методики, окремих навчальних засобів, системи вправ, експериментальних програм, мініпідручників, посібників.

Експериментальне дослідження, як правило, відбувається в такій послідовності:

1) констатувальний зріз наявного (стартового) рівня навчальних досягнень учнів з української мови (за допомогою діагностувальних методик, контрольних робіт);

2) експериментальне навчання (формування на основі авторської методики, що перевіряється, тих навчальних досягнень, які прогнозуються й очікуються дослідником);

3) поточні зрізи навчально-предметних досягнень (за допомогою тестів, контрольних робіт, самоаналізу учнів);

4) завершальний зріз – підсумковий контроль навчально-предметних здобутків учнів;

5) оброблення всіх експериментальних даних дослідження за допомогою методів математичної статистики (кількісна характеристика їх);

6) формулювання висновків на основі аналізу результатів педагогічного експерименту.

Для формулювання висновків про дієвість, ефективність нового підходу до навчання мови потрібно на кожному етапі експериментального дослідження порівнювати результати експериментальних класів (груп) з результатами паралельних контрольних класів (груп), у яких, на відміну від

перших, навчання проводилося за традиційною методикою. Зіставлення статистичних матеріалів контрольних і експериментальних класів (груп) до проведення формувального експерименту і після дослідного навчання дає змогу конкретно уявити напрям розвитку мовно-мовленнєвих знань, умінь, навичок, інших навчально-предметних досягнень, їх ріст чи зниження.

Проведення педагогічного експерименту потребує: визначення критеріїв і показників оцінювання навчальних досягнень учнів, постійного контролю з боку здобувача вищої освіти, консультування з науковим керівником, з'ясування й корекції наукових результатів.

Рівні мовно-мовленнєвої успішності учнів (їхньої комунікативної компетентності, мовно-естетичної вихованості, орфографічної грамотності тощо), сформовані в результаті дослідного навчання, бажано представити у вигляді таблиць, діаграм. Варто зазначити перелік знань, умінь, навичок, які перевірялися під час контролю, результати роботи учнів експериментального та контрольного класу (групи) у відсотковому та кількісному значеннях. Дані подаються за рівнями (високий, достатній, середній, низький). Це необхідно для візуалізації результатів дослідження й формулювання висновків про ефективність експериментального навчання. Графічне зображення результатів навчання допоможе унаочнити та виразити їх. Наприклад:

Якщо дослідження проведене вдало, то можна простежити певний ріст якісних показників навчання української мови і розвитку мовлення учнів, а також характерні особливості пропонованої дослідником методики.

У кінці роботи подаються заключні **висновки**, які мають обов'язково впливати з тексту дослідження, свідчити про результати виконання поставлених на початку дослідження завдань. У цій структурній частині потрібно стисло передати основний зміст тих висновків, що подавалися в кінці кожного розділу. Висновки (загальні) повинні бути лаконічними, виражати суть досліджуваного питання, логічними, послідовними. Суть висновків випливає з конкретних спостережень, фактів, теоретичного аналізу, педагогічного експерименту. Вони підкріплені самостійними пошуками, власним підходом до вирішення мети та завдань, чітко та ясно висловлені. Варто наголосити на якісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, окреслити перспективи їх використання. Окремо необхідно вказати перспективи дослідження.

Обсяг висновків має становити 2-4 сторінки.

Список використаних джерел та літератури оформляється згідно з останніми вимогами ДСТУ 8302:2015, уміщує педагогічні доктрини, методичні концепції, монографії, наукові статті, збірники наукових праць з педагогіки, психології, мовознавства, філософії, автореферати фахових дисертацій, шкільні програми з української мови, підручники, методичні посібники, інтернет-джерела тощо.

Створюючи список використаних джерел та літератури, магістрант повинен опрацювати предметно-тематичні каталоги й бібліографічні довідники в бібліотеках, а також використовувати систему інтернетних ресурсів. Відповідну роботу варто розпочинати з освітніх документів (законодавчих, нормативно-правових, статистичних, аналітичних звітів та ін.), відтак потрібно вивчати наукову літературу (монографії, статті в

науково-методичних часописах і збірниках наукових праць, матеріали наукових конференцій, автореферати, тексти дисертацій), результати соціологічних досліджень тощо. Під час складання бібліографічного списку та в процесі збору фактичного матеріалу рекомендовано дотримуватися загальних правил:

1) збір теоретичної інформації ведеться ретроспективно (від сучасних джерел до більш старих);

2) пошук найновіших напрямів сучасних досліджень варто розпочинати з періодичних видань та перевірених інтернет-ресурсів; вибірку в періодиці необхідно здійснювати за останні 5-10 років;

3) критичний огляд літератури необхідно здійснювати з аналізу головних питань, потім переходити до другорядних;

4) здійснюючи виписки, варто подбати про коректність написань.

Кількість використаних джерел та літератури в магістерській роботі має становити 80-100 позицій.

У **додатках** (за власною нумерацією) вміщують схеми, таблиці, анкети, малюнки, графіки, результати опитування, завдання контрольних робіт, власні мініпідручники, розробки уроків, завдань і вправ. Також можна додати ксерокопії власних статей/ тез у збірниках наукових праць (апробація дослідження), сертифікати про участь у конференціях тощо. Зміст додатків пов'язаний з науковою роботою і доповнює її. Додатки повинні мати назву. Розміщують додатки в порядку зазначення їх в основному тексті, з послідовною нумерацією арабськими цифрами (наприклад, Додаток 1).

Наприкінці роботи необхідно розмістити **анотацію**, її обсяг має бути 1-2 сторінки. Анотація подається українською та англійською мовами. Вона повинна містити інформацію про актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, основні результати, наукову новизну,

практичне значення магістерської роботи. Завершується анотація визначенням *ключових слів* (7-15 понять).

Написану на чернетці дипломну роботу потрібно відредагувати, врахувавши зауваження, поради наукового керівника. Остаточний варіант дослідження оформлюється відповідно до загальних вимог щодо кваліфікаційної (дипломної) роботи, наведених вище (*див. розділ «Загальні вимоги до структури та оформлення бакалаврської роботи»*).

Обсяг дипломної роботи на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра має становити орієнтовно 70-80 сторінок, із них – обсяг основного тексту магістерської роботи (без урахування додатків, списку використаних джерел і літератури, але з урахуванням сторінок титулки і змісту) становить 60 сторінок.

До кваліфікаційної (магістерської) роботи додається *рецензія* фахівця і *відгук* наукового керівника про виконане наукове дослідження, а також *акт перевірки на унікальність тексту*/ звіт про перевірку на плагіат, наданий Інформаційним навчально-виробничим центром.

Отже, праця над магістерським дослідженням подібна до виконання, оформлення, а також захисту бакалаврської роботи. Дотримання основних вимог щодо написання кваліфікаційної (магістерської) роботи є гарантією якісного виконання її та здобуття освітнього ступеня магістра, зокрема освітня кваліфікація: магістр середньої освіти (Українська мова і література).

ТИПОВІ НЕДОЛІКИ В КУРСОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ (ДИПЛОМНИХ) РОБОТАХ

Аналіз курсових, бакалаврських і магістерських робіт здобувачів вищої освіти свідчить про такі недоліки:

1. Нечіткість у назвах теми наукової роботи та її розділів. Наприклад, не зовсім вдалим є формулювання заголовків до першого розділу: „Актуальність застосування завдань проблемного характеру на уроках мови”, „Актуальні проблеми використання народознавчого матеріалу на уроках мови”, оскільки про актуальність і важливість теми дослідження йдеться у **вступі** роботи.

Назва теми наукової роботи студента не повинна бути широкою, як-от: «Сучасна методика навчання синтаксису української мови учнів нової української школи із застосуванням актуальних підходів до освіти». Такий варіант назви може заплутати здобувача, підштовхує його до списування, не дає змоги глибоко й повно простудіювати та вирішити проблему дослідження. Тема має бути конкретною, короткою, без зайвих слів, відображати суть наукової проблеми, основну ідею дослідження.

2. У тексті роботи багато загальних фраз, тавтології, відсутня аргументація думок, тверджень, результатів наукової праці, що негативно позначається на якості дослідження. Подекуди матеріал подається тезово, без логічних переходів, причиново-наслідкового зв'язку.

Недосконалість змісту тексту дослідження часто є наслідком недостатнього розуміння теми, поверхового обґрунтування матеріалу, на основі якого виконується дослідження. Слабка обізнаність з історією питання призводить до неправильних висновків, наприклад, «мовні тренажери у вітчизняній методиці не використовувалися».

Розвиток лінгвометодики характеризується інтеграцією знань, методів, технологій навчання, – без ґрунтовного вивчення різних підходів

до порушеної проблеми здобувачеві важко визначити власні шляхи її розв'язання.

3. Поширеними помилками студентів-дослідників є плутання понять: «стандартний урок» і «традиційний урок»; «форма роботи на уроці» і «організаційна форма навчання»; «технологія навчання», «метод навчання» і «методика навчання»; «опорний конспект» як допоміжний засіб навчання і «конспект уроку»; «вільний диктант» і «творчий диктант»; «види мовленнєвої діяльності» і «типи мовлення»; «позакласна робота з української мови» і «факультативні курси з української мови»; «інноваційний підхід до навчання» і «нові форми роботи» тощо. Уникнути таких недоліків допоможе розкриття та порівняння їх змісту, з використанням педагогічних і лінгвометодичних лексикографічних праць.

4. Авторитетні думки, запозичені ідеї, положення науковців подаються без покликання на джерело, без власної оцінки, немає аналізу/інтерпретації наведених цитат.

5. Невміння систематизувати зібраний матеріал, надмірне зловживання цитатами, які подаються відірвано, граматично не пов'язані з основним текстом, що увиразнює репродуктивний характер дослідження, позбавляє роботу оригінальності і творчості.

6. Перенасичення роботи зайвою інформацією, невідділяти основне від другорядного. Це призводить до того, що тема, по суті, залишається не розкритою студентом-дослідником, а проблема – не вирішеною.

7. Трапляються помилки, зумовлені механічним складанням системи вправ, за аналогією до вправ, поданих у відповідних збірниках, підручниках. Наприклад, вправа для закріплення матеріалу про складений дієслівний присудок: «Прочитайте. Випишіть ті речення, у яких є складений дієслівний присудок.

1) *Ми повертаємося знов до ґрунту, до джерел, до корня збудити плодоносну кров...* (Є.Маланюк). 2) *Одійдіть, недруги лукаві! Друзі, зачекайте на путі!* (В. Симоненко). 3) *Батько сина просить принести води».*

Як бачимо, у 1 і 3 реченні особові дієслова виконують роль простих присудків, а залежні від них інфінітиви – відповідно роль обставини і додатка, а в 2 реченні присудки прості дієслівні. Отже, завдання не відповідає дібраним реченням.

Використання аналогії буде корисним, якщо студент поєднуватиме її з аналізом внутрішніх особливостей дидактичного матеріалу, прихованих за зовнішньоформальним виглядом окремих мовних явищ. Здобувачеві треба бути обізнаним з тематичним матеріалом, добре володіти шкільною програмою з української мови тощо.

8.Поставлені на початку роботи завдання виконано частково. Це може стосуватися того, що визначені завдання не висвітлені в роботі, не проводився або не описувався педагогічний експеримент чи його етапи (констатувальний або формувальний і контрольний), не наведена достатня доказова база для узагальнень тощо. Тому здобувачеві вищої освіти варто детально продумати свою наукову роботу, порадитися з керівником.

9.Загальні висновки не випливають з проведеного дослідження. У науковій роботі чітко формулюються завдання, визначається поетапність. Здобувач має дотримуватися визначеного плану роботи, до кінця опрацьовувати кожний запланований пункт. Неприпустимо користуватися чужими результатами дослідження питань мовної освіти, проводити приблизні підрахунки щодо ефективності експериментальної методики навчання української мови, наводити безпідставні узагальнення. Усе це зумовлює низьку якість наукового дослідження з лінгвометодики.

10.Відсутність математичного обрахування результатів експериментальної методики, унаслідок чого втрачається основа для

діагностування рівня навчально-предметних умінь, мовної компетентності учнів чи інших досягнень, прогнозування труднощів у засвоєнні тих чи тих тем, немає передбачення напряму подальшої теоретико-практичної роботи щодо навчання мови. Обрахування результатів констатувального зрізу/ підсумкового контролю допомагає виявити недоліки у традиційній методиці навчання/ експериментальній методиці, побачити ефективність пропонованої методичної системи. Тому студент-дослідник має відповідально поставитися до виконання всіх поставлених завдань дослідження.

11. Недосконалість композиції роботи. Це виявляється в тому, що структура її не відповідає наперед визначеному плану. В основній частині з'являються розділи (підрозділи), яких немає в **змісті** (плані) роботи. Трапляються роботи, у яких пропоновані підрозділи не відповідають досліджуваному предмету, відходять від основного задуму розкриття теми. Щоб запобігати такому, варто проконсультуватися з науковим керівником, не відходити від наперед визначеного (й узгодженого з науковим керівником) плану роботи.

12. Порушення норм наукового стилю, підміна його публіцистичним. Наявність помилок у мовному оформленні думок, бібліографії. Здобувач має навчитися розрізняти стиль публіцистичних статей і викладення наукового матеріалу. Наведення власних роздумів, другорядних фактів ускладнює розуміння суті наукової роботи, відволікає від усвідомлення наукових питань. Роботу потрібно перечитати декілька разів, відредагувати мовне оформлення, порадитися з фахівцями у складних питаннях слововживання тощо.

13. Недоліками є перекручування фактів, подання автором роботи думок інших дослідників без покликання на відповідне джерело, що становить привласнення чужої праці. Перекручення цитат, фактів, сторінок, назв, прізвищ тощо свідчить про наукову недоброчесність автора,

його некомпетентність. Тому потрібно відповідально ставитися до написання роботи, зокрема перевірити наведені цитати, сторінки публікацій, прізвища та ініціали науковців та ін.

14.Наявність у роботі здобувача-дослідника орфографічних/ пунктуаційних та інших мовних помилок. Написання наукової роботи з методики навчання української мови – це, поза іншим, перевірка мовних знань, умінь, ставлень, досвіду здобувача вищої освіти, набутих протягом усього періоду навчання. Тому мовні, мовленнєві помилки свідчать про незрілість майбутнього фахівця, недоброчесний підхід до професійного навчання. Відповідно студент може виявитися неготовим не тільки до захисту наукової роботи, а й до майбутньої діяльності вчителя-словесника.

15.Недбалий підхід до створення списку використаних джерел та літератури, а також додатків. Обов'язковими для такого списку є джерела, на які в роботі студента зроблено покликання, – це актуальні праці українських та іноземних дослідників, праці закордонних науковців мовою оригіналу, видання не старіші 1990 року (за винятком праць, які мають наукову цінність для дослідження питань мовної освіти, але не перевидавалися пізніше, здобувач має обов'язково подати на них покликання). Пріоритет потрібно надавати науковим і навчально-методичним працям за останні 5-10 років. Особливого підходу до встановлення достовірності потребують джерела у мережі інтернет, на які покликається автор роботи.

У додатки варто помістити цікаві для наукової роботи матеріали, що допоможуть довести правильність наукової позиції автора, суттєво доповнять виклад думок, посвідчать на користь авторського підходу до проведеного педагогічного дослідження.

Перелік недоліків можна продовжити, однак зупинимося лише на окремих із них. Студент-дослідник має пам'ятати, що наукова робота з методики навчання української мови – це насамперед мовно-освітнє

дослідження теоретико-експериментального характеру, що потребує доказової бази.

Отже, у процесі написання наукової роботи з методики навчання української мови здобувач вищої освіти має максимально врахувати наведені недоліки. Це дасть змогу уникати їх, забезпечить якісне виконання дослідження.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТА-ДОСЛІДНИКА

Студент-дослідник має **права**:

1. Вибирати науковий напрям дослідження із запропонованих, зокрема методику навчання української мови чи методику навчання літератури тощо.

2. Пропонувати й обґрунтовувати власну тему дослідницької роботи.

3. Обирати наукового керівника й отримувати від нього консультації. Обов'язком наукового керівника є: надання здобувачу консультацій у процесі роботи над проєктом, здійснення контролю за дотриманням календарного плану виконання наукового дослідження здобувачем, за дотриманням норм академічної доброчесності, готування відгуку про наукову роботу з характеристикою діяльності здобувача під час дослідження, вияв відповідальності за об'єктивність відгуку й оцінювання.

4. Отримувати доступ до інформаційних джерел університету.

5. Брати активну участь у наукових конференціях.

У здобувача-дослідника, крім прав, також є обов'язки. Без відповідального ставлення до виконання наукової роботи, без ретельного дотримання правил наукової етики практично неможливо успішно виконати самостійну наукову роботу. Відповідно студент-дослідник повинен неухильно й беззастережно виконувати такі **обов'язки**:

1. Скласти індивідуальний план дослідницької роботи, погодити його з науковим керівником і вчасно виконати. В іншому разі здобувач може бути недопущений до захисту дипломного дослідження.

2. Підтримувати ділові стосунки з науковим керівником у ході дослідницької діяльності. Адекватно й тактовно реагувати на його зауваження.

3. Опрацювати наукову й навчально-методичну літературу; для підтвердження ефективності запропонованої методики навчання української

мови провести педагогічний експеримент в закладі загальної середньої освіти.

4. Узгодити експериментальну програму з учителем-предметником на початку активної педагогічної практики, щоб у подальшій співпраці не було непорозумінь.

5. Пройти попередній захист дипломної роботи на засіданні кафедри в установлений час за розкладом. Зауваження, висловлені досліднику, потрібно врахувати в остаточному варіанті роботи.

6. Естетично оформити текст наукової праці в електронному і паперовому варіантах, роздрукувати роботу потрібно у 2-х примірниках – один з них залишається на профільній кафедрі (до якої прикріплений дослідник і яка затвердила тему дипломної роботи), а другий – подається до університетської бібліотеки.

7. Дотримуватися принципів академічної доброчесності під час виконання наукової роботи. Перевірка її на відсоток оригінальності тексту має відповідати рекомендованим показникам: від 60% до 80% – оригінальність тексту задовільна; від 40% до 60% – наукова робота потребує доопрацювання здобувачем; менше 40% – наукова робота не приймається до розгляду.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ (ДИПЛОМНИХ) РОБІТ

Пропонований нижче перелік тем дипломних (бакалаврських, магістерських) досліджень охоплює основний зміст університетського курсу методики навчання української мови і тісно пов'язаний з сучасною практикою роботи вчителя-словесника в закладах загальної середньої освіти. Здобувач має прагнути, щоб його наукова робота мала творчий характер, відзначалася самостійністю, оригінальністю у вирішенні порушеної проблеми.

Ще раз підкреслимо, що студент з власної ініціативи може запропонувати свою тему для дослідження, але неодмінно має обґрунтувати науковому керівнику актуальність і доцільність її розроблення.

Орієнтовні теми кваліфікаційних (дипломних) робіт

1. Поєднання комунікативно-діяльнісного, культурологічного і проблемного підходів на уроках вивчення лексикології (5 клас).
2. Використання міжпредметних зв'язків у шкільному курсі української мови (6 клас).
3. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови (7 клас).
4. Упровадження інноваційних технологій навчання на уроках синтаксису української мови (8 клас).
5. Використання літературного краєзнавства на уроках української мови (9 клас).
6. Використання живопису в процесі навчання української мови (9 клас).
7. Формування естетичних смаків учнів у процесі навчання української мови (5 клас).
8. Лінгвістичні словники і робота з ними в процесі навчання української мови (6 клас).

9. Фольклорний текст як засіб формування мотивації до навчання української мови (на прикладі вивчення розділових знаків у складному реченні).
10. Використання лінгвістичних казок у процесі вивчення звукової системи української мови (5 клас).
11. Реалізація основних напрямів орфографічної підготовки учнів на уроках української мови в п'ятому класі.
12. Формування комунікативних умінь учнів у процесі вивчення лексикології (6 клас).
13. Вивчення граматичної теорії укрупненими частинами на уроках української мови в шостому класі.
14. Розвиток пізнавальної активності учнів у процесі вивчення морфології (6 клас).
15. Проблемний підхід до навчання української мови учнів гімназії (на матеріалі службових частин мови).
16. Розвиток мовного світогляду учнів у процесі вивчення морфології (7 клас).
17. Вивчення морфології на синтаксичній основі на уроках української мови (6 клас).
18. Збагачення мовлення учнів фразеологічними одиницями в процесі вивчення синтаксису (9 клас).
19. Формування пізнавального інтересу до вивчення української мови в учнів шостого класу (на матеріалі цікавої граматики).
20. Лінгвістичний аналіз художнього тексту і його місце на уроках української мови (9 клас).
21. Методика навчальної роботи з текстом на уроках української мови в п'ятому класі.
22. Система написання творів на уроках української мови в гімназії (на прикладі конкретного класу).

23. Система роботи з удосконалення мовленнєвих умінь учнів п'ятого класу.
24. Навчання аудіювання як виду мовленнєвої діяльності на уроках української мови (5 клас).
25. Удосконалення монологічного мовлення учнів на уроках української мови (8 клас).
26. Збагачення активного словника учнів фразеологізмами на уроках української мови (5 клас).
27. Навчальний тренажер як засіб інтенсифікації вироблення в учнів правописної грамотності (6 клас).
28. Квест як метод навчання учнів на уроках вивчення будови слова і словотвору (6 клас).
29. Формування морфологічних умінь учнів із використанням медіатекстів у процесі вивчення відмінювання іменників (6 клас).
30. Дослідницькі завдання з української мови як засіб формування морфологічних умінь учнів (7 клас).
31. Система роботи з вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в п'ятому класі.
32. Позакласна робота з української мови на сучасному етапі розвитку національної школи (на прикладі конкретного класу).
33. Комунікативно-діяльнісний підхід до збагачення словника учнів економічною лексикою (6 клас).
34. Комунікативно-діяльнісний підхід до засвоєння етнокультурознавчої лексики на уроках української мови (5 клас).
35. Проблемні завдання як засіб навчання на уроках синтаксису простого речення (8 клас).
36. Активізація пізнавальної діяльності восьмикласників у процесі вивчення членів речення.

37. Вивчення службових частин мови з використанням інтерактивних презентацій на уроках української мови (7 клас).
38. Методика навчання лексикології з використанням навчально-ігрової діяльності (5 клас).
39. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення етнокультурознавчої лексики на уроках української мови (6 клас).
40. Вивчення службових частин мови з використанням інтерактивних методів на уроках української мови (7 клас).
41. Розвиток пізнавальної активності учнів гімназії в процесі вивчення дієслівних форм на уроках української мови.
42. Формування наскрізних умінь учнів у процесі вивчення односкладних речень (8 клас).
43. Формування орфографічних умінь учнів гімназії з використанням основних інструментів платформи Canva (5 клас).
44. Ситуаційні завдання як засіб мовленнєвого розвитку учнів на уроках української мови (6 клас).
45. Формування комунікативної компетентності учнів гімназії на уроках української мови з використанням міжпредметних зв'язків (8 клас).
46. Розвиток емоційного інтелекту учнів гімназії на уроках вивчення прислівника.
47. Національно орієнтована система завдань для навчання української мови учнів гімназії (на прикладі складнопідрядного речення).
48. Методика навчання фразеології учнів гімназії на основі соціокультурного підходу (6 клас).
49. Медіатекст як засіб формування рецептивних видів мовленнєвої діяльності в учнів гімназії на уроках української мови (на прикладі конкретного класу).
50. Формування предметної компетентності учнів у процесі вивчення теми «Прийменник».

- 51.Формування морфологічних умінь учнів гімназії з використанням сервісу LearningApps у процесі відмінювання числівників.
- 52.Діяльнісний підхід до вивчення односкладних речень на уроках української мови (8 клас).
- 53.Методика формування й розвитку мотивації до вивчення української мови в учнів гімназії (на прикладі конкретного класу).
- 54.Збагачення мовлення учнів етикетною лексикою на уроках української мови (на прикладі конкретного класу).
- 55.Мовні помилки учнів нової української школи і шляхи їх подолання та попередження (на прикладі конкретного класу).
- 56.Індивідуалізація навчання учнів з особливими освітніми потребами на уроках української мови (на прикладі конкретного класу).
- 57.Формування мовної особистості старшокласника на засадах лінгвокультурології (10 клас).
- 58.Методична система роботи з концептом «Україна» на уроках української мови (10 клас).
- 59.Реалізація наскрізних змістових ліній на уроках практичної риторики (10 клас).
- 60.Формування орфоепічної грамотності учнів на засадах комунікативно-діяльнісного підходу (10 клас).
- 61.Система роботи з розвитку орфографічних і пунктуаційних умінь як умова підвищення рівня правописної грамотності старшокласників.
- 62.Розвиток комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення риторики (10 клас).
- 63.Рівнева диференціація та індивідуалізація навчання на уроках вивчення орфографічних норм (10 клас).
- 64.Особливості вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в десятому класі.

- 65.Когнітивно-комунікативна методика навчання української мови в десятому класі (на прикладі вивчення лексичної норми).
- 66.Мовний квест як засіб формування предметної компетентності учнів у процесі навчання української мови (на прикладі конкретного класу).
- 67.Тести як засіб контролю в процесі навчання української мови (10 клас).
- 68.Формування риторичних умінь учнів із використанням рольової гри (на прикладі конкретного класу).
- 69.Навчання української мови учнів ліцею з використанням мобільних застосунків (10 клас).
- 70.Методика навчання української мови на засадах благодидактики (10 клас).
- 71.Наукове лінгвістичне дослідження учня-члена МАН як засіб формування дослідницьких умінь (10 клас).
- 72.Використання вебквесту в процесі навчання мовних норм у ліцеї (10 клас).
- 73.Методика тестування рівня сформованості орфографічної грамотності в учнів ліцею (10 клас).
- 74.Формування вміння аргументації в учнів ліцею з використанням дебатів на уроках вивчення риторики.
- 75.Формування аргументативних умінь в учнів ліцею на уроках української мови з використанням соціальних мереж (10 клас).
- 76.Методика формування комунікативних умінь в учнів ліцею з урахуванням когнітивно-стильового підходу на уроках української мови (10 клас).
- 77.Вивчення мовних норм на уроках української мови із використанням інтернет-новин (10 клас).
- 78.Навчання учнів ліцею розуміти експліцитну та імпліцитну інформацію новинного медіатексту в процесі вивчення лексичних норм (10 клас).
- 79.Вивчення стилістичних норм на уроках української мови (11 клас).

80. Використання гри на уроках української мови в процесі вивчення стилістичної норми (11 клас).

ПРИКЛАДИ ФРАГМЕНТІВ ДИПЛОМНИХ РОБІТ

Тема роботи, зміст і дослідницькі орієнтири (на прикладі п'яти тем)

Тема 1. Проблемні завдання як засіб мовленнєвого розвитку учнів шостого класу на уроках української мови

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади дослідження проблемного підходу до мовленнєвого розвитку учнів шостого класу.

1.1. Лінгводидактичні умови розвитку мовленнєвих умінь учнів.

1.2. Роль проблемних завдань на уроках розвитку мовлення.

Висновки до розділу 1.

Розділ 2. Розвиток мовленнєвих умінь учнів 6 класу на уроках української мови з використанням проблемного підходу до навчання.

2.1. Аналіз шкільних підручників української мови та навчальних посібників через призму теми дослідження.

2.2. Стан використання проблемних завдань на уроках розвитку мовлення учнів у 6 класі.

Висновки до розділу 2.

Розділ 3. Експериментальне навчання за пропонованою методикою мовленнєвого розвитку учнів 6 класу із використанням проблемних завдань.

3.1. Проблемні завдання на уроках розвитку мовлення в 6 класі.

3.2. Хід та результати експериментального навчання.

Висновки до розділу 3.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

Додатки.

Анотація.

Дослідницькі орієнтири

Об'єкт дослідження – процес мовленнєвого розвитку учнів 6 класу на уроках української мови.

Предмет дослідження – використання проблемних завдань для розвитку мовленнєвих умінь учнів 6 класу.

Мета дослідження: створити науково обґрунтовану та експериментально перевірену методику мовленнєвого розвитку учнів 6 класу із використанням проблемних завдань.

Гіпотезою є припущення, що реалізація на уроках української мови методики мовленнєвого розвитку учнів 6 класу із використанням проблемних завдань може значно підвищити рівень мовленнєвих умінь шестикласників.

Відповідно до визначеної мети й гіпотези дослідження у дипломній роботі поставлено такі **завдання**:

1.Визначити лінгводидактичні основи розвитку мовленнєвих умінь та навичок.

2.Проаналізувати потенціал проблемних завдань для мовленнєвого розвитку учнів.

3.Визначити критерії і рівні сформованості мовленнєвих умінь шестикласників.

4.Вивчити стан практичної роботи з розвитку мовлення учнів 6 класу.

5.Розробити експериментальну методику мовленнєвого розвитку учнів 6 класу із використанням проблемних завдань.

6.Перевірити ефективність розробленої методики експериментальним шляхом.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: метод теоретичного аналізу і синтезу наукових положень для визначення теоретичних засад дослідження проблеми мовленнєвого розвитку учнів 6-х класів на засадах проблемного підходу; висунення гіпотези; описовий метод; аналіз, порівняння, інтерпретація результатів дослідної роботи;

- *емпіричні*: спостереження за діяльністю шестикласників на уроках української мови; опитування вчителів української мови через призму теми дослідження; аналіз діяльності учнів щодо виконання проблемних завдань на уроках української мови; педагогічний експеримент, інтерпретація результатів експериментального навчання.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що теоретично *обґрунтовано й розроблено* методику мовленнєвого розвитку учнів 6 класу із використанням проблемних завдань на уроках української мови; *уточнено* поняття «методика мовленнєвого розвитку учнів 6 класу із використанням проблемних завдань», «проблемний підхід до навчання», «проблемне завдання»; «мовленнєві вміння»; подальшого розвитку набули проблеми змісту, форм, методів, засобів удосконалення мовленнєвих умінь та навичок учнів у процесі навчання української мови.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано наукові праці про мовленнєвий розвиток сучасних учнів, зроблено теоретичні узагальнення, здійснено класифікацію проблемних завдань за змістовно-тематичною ознакою, що може бути використано в процесі подальших лінгводидактичних досліджень.

Практичне значення полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані в процесі лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти, під час розроблення програм навчальних курсів (для лекцій, семінарів, лабораторних занять, для написання курсових і дипломних робіт) та в ході створення навчально-методичних посібників.

Тема 2. Формування аудіативних умінь в учнів 9 класу на уроках української мови

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади розвитку в учнів 9 класу вмінь аудіювання як виду мовленнєвої діяльності.

1.1. Особливості смислового сприймання висловлювань на слух.

1.2. Психологічні умови мовленнєвого розвитку учнів.

Висновки до розділу 1.

Розділ 2. Стан роботи з розвитку вмінь аудіювання в учнів 9 класу на уроках української мови.

2.1. Аналіз шкільної програми, підручників української мови та посібників з проблеми дослідження.

2.2. Рівень сформованості аудіативних умінь у дев'ятикласників.

Висновки до розділу 2.

Розділ 3. Методика роботи з розвитку вмінь аудіювання в учнів 9 класу на уроках української мови.

3.1. Особливості експериментальної методики роботи з розвитку аудіативних умінь в учнів 9 класу.

3.2. Зміст і організація експериментального дослідження.

3.3. Хід та результати експериментального навчання.

Висновки до розділу 3.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

Додатки.

Анотація.

Дослідницькі орієнтири

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови учнів 9 класу закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи, засоби роботи з розвитку аудіативних умінь в учнів 9 класу на уроках української мови.

Метою дослідження є створення науково обґрунтованої та експериментально перевіреної методики роботи з розвитку аудіативних умінь в учнів 9 класу.

Гіпотеза: робота з розвитку аудіативних умінь в учнів 9 класу буде ефективною за таких умов: спрямування її на види аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне), використання текстів різних жанрів для аудіювання, виконання спеціально розроблених вправ.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Вивчити наукову літературу з досліджуваної проблеми.
2. Проаналізувати пов'язану з темою дослідження практику роботи в закладах загальної середньої освіти.
3. З'ясувати змістовий аспект аудіативних умінь та навичок.
4. Визначити критерії і рівні сформованості аудіативних умінь дев'ятикласників.
5. Напрацювати методику роботи з розвитку аудіативних умінь в учнів 9 класу на основі системи спеціальних завдань та експериментально перевірити ефективність розробленої методики.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні* – аналіз і синтез педагогічної, психологічної, психолінгвістичної, лінгвометодичної літератури для визначення теоретичних засад дослідження; аналіз шкільних програм, підручників, посібників для вивчення стану проблеми в шкільній мовній освіті;

- *емпіричні* – системно-структурний метод моделювання завдань для аудіювання; аналіз висловлювань учнів 9 класу для визначення рівня аудіативного розвитку учнівства; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої методики.

Наукова новизна дипломного дослідження полягає в тому, що теоретично *обґрунтовано й розроблено* методику роботи з розвитку аудіативних умінь в учнів 9 класу із використанням спеціальних завдань; *уточнено* поняття «методика роботи з розвитку аудіативних умінь учнів», «аудіативні вміння»; «критерії відбору текстів для аудіювання», «жанри мовлення»; подальшого розвитку набули проблеми змісту, форм, методів, засобів удосконалення вмінь слухання й розуміння в процесі навчання української мови.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано наукові праці про аудіювання, про розвиток аудіативних умінь сучасних учнів, зроблено теоретичні узагальнення з теми, здійснено класифікацію завдань за змістовно-тематичною ознакою, що може бути використано дослідниками в процесі подальших лінгводидактичних пошуків.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані в процесі шкільної мовної освіти, під час професійної підготовки майбутніх учителів-словесників, у ході створення навчально-методичних посібників.

Тема 3. Активізація пізнавальної діяльності учнів восьмого класу в процесі вивчення простих односкладних речень

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади активізації пізнавальної діяльності підлітків під час вивчення односкладних речень.

1.1. Психологічний аспект формування пізнавальної активності учнів 8 класу.

1.2. Лінгвістичні засади вивчення односкладних речень у шкільному курсі української мови.

1.3. Педагогічні умови активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі мовної освіти.

Висновки до розділу 1.

Розділ 2. Лінгводидактичні аспекти вивчення односкладних речень у 8 класі.

2.1. Структурно-семантичні типи односкладних речень у працях лінгводидактів.

2.2. Стан вивчення односкладних речень у шкільному курсі української мови.

Висновки до розділу 2.

Розділ 3. Експериментальна робота з активізації пізнавальної діяльності восьмикласників у процесі вивчення односкладних речень.

3.1. Особливості експериментальної методики навчання з використанням пізнавальних завдань на уроках вивчення односкладних речень.

3.2. Хід та результати експериментального дослідження.

Висновки до розділу 3.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

Додатки.

Анотація.

Дослідницькі орієнтири

Об'єктом дослідження є процес навчання синтаксису української мови учнів восьмого класу.

Предмет дослідження – методика активізації пізнавальної діяльності восьмикласників у процесі вивчення односкладних речень на уроках української мови.

Мета дослідження – створити науково обґрунтовану та експериментально перевірену методику навчання, спрямовану на активізацію пізнавальної діяльності учнів 8 класу в процесі вивчення односкладних речень на уроках української мови.

Гіпотеза: реалізація експериментальної методики навчання односкладних речень із використанням спеціальних пізнавальних завдань на уроках української мови може значно підвищити пізнавальну активність в учнів 8 класу.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Вивчити наукову літературу з досліджуваної проблеми, визначити суть пізнавальної активності учнів, простудіювати лінгвістичні засади вивчення односкладних речень на уроках української мови, психолого-педагогічні, лінгводидактичні особливості розвитку пізнавальної активності учнів 8 класу в процесі мовної освіти.

2. Проаналізувати пов'язану з темою дослідження практику роботи в закладах загальної середньої освіти.

4. Визначити критерії і рівні пізнавальної активності учнів на уроках вивчення синтаксису односкладних речень.

5. Напрацювати методику роботи з активізації пізнавальної діяльності восьмикласників у процесі вивчення односкладних речень на основі системи спеціальних пізнавальних завдань та експериментально перевірити ефективність розробленої методики.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження:**

-*теоретичні* – аналіз і синтез педагогічних, психологічних, лінгвометодичних праць науковців для визначення теоретичних засад

дослідження; інтерпретація наукових положень; аналіз навчально-методичної літератури для вивчення стану проблеми в шкільній мовній освіті;

-емпіричні – моделювання пізнавальних завдань для вивчення односкладних речень; спостереження над пізнавальною діяльністю учнів 8 класу; тестування для визначення рівня пізнавальної активності учнів під час навчання української мови; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої методики.

Наукова новизна дипломного дослідження полягає в тому, що теоретично *обґрунтовано й розроблено* методику з активізації пізнавальної діяльності восьмикласників у процесі вивчення односкладних речень в учнів 8 класу із використанням спеціальних пізнавальних завдань; *уточнено* поняття «методика роботи з активізації пізнавальної діяльності восьмикласників у процесі вивчення односкладних речень», «пізнавальна активність»; «критерії створення пізнавальних завдань для шкільного вивчення односкладних речень», «пізнавальні завдання»; подальшого розвитку набули проблеми змісту, форм, методів, засобів когнітивно-комунікативного навчання української мови.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано наукові праці щодо типів односкладних речень та їх вивчення в закладі загальної середньої освіти, про пізнавальну активність учнів та її розвиток на уроках української мови, зроблено теоретичні узагальнення з теми, здійснено класифікацію пізнавальних завдань за змістовно-тематичною ознакою, за характером пізнавальної діяльності та способом виконання завдань, що може бути використано дослідниками для подальших лінгводидактичних пошуків, розроблення теоретичних концепцій з питань мовної освіти, наукових публікацій.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані в навчальному процесі шкільної

мовної освіти, під час професійної підготовки майбутніх учителів-словесників (на лекціях, семінарах, вебінарах та ін.), у ході створення навчально-методичних посібників.

Тема 4. Система завдань із вивчення службових частин мови в закладах загальної середньої освіти

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади навчання службових частин мови в 7 класі.

1.1. Лінгвістичне підґрунтя методики навчання службових частин мови.

1.2. Психолого-педагогічні умови навчання української мови учнів 7 класу.

Висновки до розділу 1.

Розділ 2. Теоретико-практичні особливості вивчення службових частин мови в 7 класі.

2.1. Лінгводидактичні аспекти вивчення службових частин мови.

2.2. Аналіз шкільної програми з української мови, підручників та навчально-методичних посібників із теми дослідження.

2.3. Стан предметної підготовки учнів 7 класу до вивчення службових частин мови.

Висновки до розділу 2.

Розділ 3. Експериментальне навчання службових частин мови на уроках української мови в 7 класі з використанням розробленої системи завдань.

3.1. Особливості розробленої системи завдань із вивчення службових частин мови.

3.2. Експериментальна перевірка ефективності пропонуваної системи завдань на уроках української мови в 7 класі

Висновки до розділу 3

Висновки

Список використаних джерел та літератури

Додатки

Анотація

Дослідницькі орієнтири

Об'єкт дослідження: процес навчання української мови учнів сьомого класу.

Предмет дослідження – система завдань із вивчення службових частин мови в 7 класі.

Мета дослідження – створити науково обґрунтовану та експериментально перевірену систему навчальних завдань для опрацювання службових частин мови на уроках української мови в 7 класі.

Гіпотеза: реалізація експериментальної системи навчальних завдань для опрацювання службових частин мови на уроках української мови може значно підвищити рівень тематичних морфологічних умінь учнів 7 класу за умови, якщо в такій системі будуть спрямовані завдання на організацію навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів, у результаті якої засвоюються знання про службові частини мови, набуваються співвідносні з цими знаннями вміння.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Дібрати наукову літературу з досліджуваної проблеми, простудіювати лінгвістичні засади вивчення службових частин мови, психолого-педагогічні умови мовної освіти в 7 класі, лінгводидактичні особливості опрацювання службових частин мови у 7 класі з використанням системи завдань.

2. Проаналізувати практику шкільної мовної освіти, пов'язану з темою дослідження.

4. Визначити критерії і рівні сформованості морфологічних умінь учнів в аспекті досліджуваної проблеми.

5. Розробити систему завдань із вивчення службових частин мови та експериментально перевірити ефективність розробленої системи.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

-теоретичні – аналіз і синтез педагогічних, психологічних, лінгвістичних, лінгвометодичних праць науковців для визначення теоретичних засад дослідження проблеми вивчення службових частин мови; лінгвометодична інтерпретація відповідних наукових положень; аналіз навчально-методичної літератури для вивчення стану проблеми в шкільній практиці мовної освіти;

-емпіричні – моделювання системи завдань із вивчення службових частин мови; спостереження за навчальною діяльністю учнів 7 класу на уроках української мови; анкетування учнів 7 класу; тестування для визначення рівня сформованості морфологічних умінь учнів у аспекті досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої системи навчальних завдань.

Наукова новизна дипломного дослідження полягає в тому, що теоретично *обґрунтовано й розроблено* систему завдань із вивчення службових частин мови в 7 класі; *уточнено* поняття «система завдань із вивчення службових частин мови», «критерії якості завдань для шкільного вивчення службових частин мови», «морфологічні вміння з теми «Службові частини мови»»; подальшого розвитку набули проблеми діяльнісного підходу до навчання української мови в Новій українській школі.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано наукові праці щодо службових частин мови та їх вивчення, щодо побудови системи навчальних завдань для учнів, зроблено теоретичні узагальнення з теми дослідження, здійснено систематизацію навчальних завдань за змістовно-тематичною ознакою, за характером пізнавальної діяльності та способом виконання завдань, що може бути використано дослідниками для подальших лінгводидактичних пошуків, розроблення теоретичних концепцій з питань мовної освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані в навчанні української мови учнів гімназії, під час професійно-педагогічної підготовки студентів-філологів, у ході створення збірників вправ, навчальних завдань.

Тема 5. Формування лексичних умінь в учнів 5 класу на уроках української мови

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні засади формування лексичних умінь в учнів 5 класу.

1.1. Лінгвістичні засади навчання лексикології учнів гімназії.

1.2. Психолого-педагогічні умови формування лексичних умінь в учнів 5 класу.

Висновки до розділу 1.

Розділ 2. Формування лексичних умінь учнів у теорії і практиці навчання української мови.

1.1. Методика навчання лексикології учнів 5-х класів як предмет лінгводидактичних студій.

2.2. Стан сформованості лексичних знань, умінь, навичок у п'ятикласників.

Висновки до розділу 2.

Розділ 3. Організація навчальної діяльності п'ятикласників на уроках вивчення лексики в експериментальному класі.

3.1. Особливості експериментальної системи роботи з формування лексичних умінь в учнів 5 класу.

3.2. Перебіг і результати педагогічного експерименту.

Висновки до розділу 3.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

Додатки.

Анотація.

Дослідницькі орієнтири

Об'єкт дослідження: процес навчання української мови учнів п'ятого класу.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи, засоби, формування лексичних умінь в учнів 5 класу на уроках української мови.

Мета дослідження – створити науково обґрунтовану та експериментально перевірену систему роботи з формування лексичних умінь в учнів 5 класу на уроках української мови.

Гіпотеза: реалізація експериментальної системи роботи з формування лексичних умінь в учнів на уроках української мови в 5 класі може значно підвищити рівень таких умінь у п'ятикласників за умов, якщо: 1) основні методи навчання поєднувати з інтерактивними; 2) використовувати завдання на організацію навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів, у результаті якої засвоюються знання з лексикології, освоюються способи виконання практичних дій з лексичним матеріалом.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Опрацювати наукову літературу з досліджуваної проблеми, простудіювати лінгвістичні засади вивчення лексикології, психолого-педагогічні умови навчання української мови п'ятикласників, лінгводидактичні особливості формування лексичних умінь учнів на уроках української мови в 5 класі.

2. Проаналізувати практику шкільного навчання лексикології.

4. Визначити критерії і рівні сформованості лексичних умінь в учнів 5 класу.

5. Напрацювати методiku роботи з формування лексичних умінь в учнів на уроках української мови в 5 класі та експериментально перевірити ефективність розробленої методики.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

-теоретичні – аналіз і синтез лінгвістичних, педагогічних, психологічних, лінгвометодичних праць науковців для визначення теоретичних засад дослідження проблеми формування лексичних умінь в учнів на уроках української мови в 5 класі; лінгвометодична інтерпретація використаних наукових положень; аналіз навчально-методичної літератури з теми дослідження для вивчення стану проблеми в шкільній практиці мовної освіти;

-емпіричні – моделювання системи роботи з формування лексичних умінь в учнів на уроках української мови в 5 класі; спостереження за навчальною діяльністю учнів 5 класу на уроках української мови; бесіда з п'ятикласниками; тестування для визначення рівня сформованості лексичних умінь в учнів 5 класу; педагогічний експеримент для перевірки ефективності пропонованої навчально-методичної системи.

Наукова новизна дипломного дослідження полягає в тому, що теоретично *обґрунтовано й розроблено* систему; *уточнено* поняття «система роботи з формування лексичних умінь в учнів на уроках

української мови в 5 класі», «лексичні вміння», «інтерактивні електронні завдання»; подальшого розвитку набули проблеми змісту, форм, методів, засобів навчання української мови в Новій українській школі.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано наукові праці щодо предмета лексикології та вивчення її в школі, щодо побудови навчально-методичної системи, зроблено теоретичні узагальнення за темою дослідження, здійснено систематизацію навчальних завдань для вивчення лексикології з урахуванням тематичної ознаки, за характером пізнавальної діяльності учнів та способом виконання завдань, що може бути використано для подальших лінгводидактичних досліджень, розроблення теоретичних концепцій з питань мовної освіти.

Практичне значення кваліфікаційної (дипломної) роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані в шкільному навчанні української мови, під час професійно-педагогічної підготовки студентів-філологів, у ході створення навчально-методичних посібників.

Приклад вступу і висновків до кваліфікаційної роботи з теми «Методика формування предметної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання української мови з використанням медіазасобів»
(виконала роботу магістрантка С. Кратюк)

ВСТУП

У вітчизняній освіті особливого значення набуває проблема формування інтелектуально розвиненої, духовно багатой мовної особистості учня, який володіє кількома компетентностями, що передбачає активізацію процесу становлення справжніх свідомих та грамотних мовців як громадян України, їх інтеграцію в українськомовне суспільство, де вони зможуть бути конкурентоспроможними агентами якісних змін. Тому вивчення української мови – необхідний аспект їхньої діяльності. Водночас питання постає в тому, як ефективно організувати процес

навчання, аби в учнів було бажання не лише вчити державну мову, а й постійно поглиблювати свої знання, займатися мовно-мовленнєвими практиками та вдосконалюватися.

Концепція «Нова українська школа» зорієнтована на європейські стандарти. Суть цих стандартів полягає в тому, аби сформувати компетентну особистість. У контексті сказаного вчитель української мови має дбати про формування та розвиток в учня ключових і предметної компетентностей. Для цього потрібно не лише модернізувати зміст мовної освіти, а й застосовувати нові методики, використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій, що, зокрема, допоможе перейти на дистанційне навчання з учнями під час карантину чи в період пандемії тощо. Відповідно до завдань мовної освіти в шкільному курсі української мови потрібно перебудовувати вправи на новий лад, застосовувати більше аналітичних, творчих, комунікативно-ситуативних, пошуково-дослідницьких завдань, що дасть змогу кожному учневі проявити власні ідеї, розкрити творчий потенціал.

Актуальність дослідження полягає в тому, що компетентнісний підхід до навчання української мови узгоджується з Концепцією «Нова українська школа», відповідає вимогам Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти в Україні, чинних шкільних програм з української мови. Оскільки компетентності – це насамперед результат навчання в закладі загальної середньої освіти, то актуалізується проблема перевірки й оцінювання навчальних досягнень учнів на засадах компетентного підходу. Одним із основних завдань мовного навчання в школі є формування в учнів предметної компетентності, базою для якої є мовні і комунікативні вміння, сформовані на основі знань, мовно-мовленнєвих здібностей. Адже система української освіти зорієнтована на формування в учнів здатності розв'язувати комунікативні завдання за допомогою мовних засобів і мовлення в конкретних формах та ситуаціях

спілкування. Проблема формування предметної компетентності з української мови є актуальною, оскільки від рівня її розвитку залежить не тільки соціалізація учня у відповідному лінгвокультурному соціумі, а і його освітні успіхи. Щоб розв'язати цю проблему, лише традиційних методів навчання недостатньо; хоч вони є базою, та варто застосовувати нові методи, засоби, варіативні методики, сучасні технології. Учні не хочуть вивчати те, що їм не знадобиться, тому потрібно продумувати все так, аби одразу наочно показувати, де можна використати тематичний матеріал. Важливо спрямовувати навчальні завдання на творчість та стимулювати мислення юних носіїв української мови не лише на уроках розвитку мовлення, а й на аспектних уроках.

Відповідно до загальноосвітніх тенденцій у психолого-педагогічних працях багато уваги приділяється питанням специфіки ключових компетентностей, особливостям компетентнісного підходу до навчання (О. Антонова, О. Березюк, О. Власенко, О. Дубасенюк, Н. Мойсеюк, О. Овчарук та ін.).

Проблема компетентного мовця як мовної особистості розглядається в працях мовознавців і психолінгвістів (С. Єрмоленко, Л. Засєкіна, Л. Мацько, О. Селіванова, П. Селігей, Л. Струганець та ін.). У відповідних роботах сформувалися два основні напрями дослідження *мовної особистості* – лінгвістичний і лінгводидактичний. Інформаційно-довідковий потенціал сучасних лексикографічних джерел у традиційному та електронному форматах для розвитку українськомовної особистості розкрито в працях Є. Карпіловської, А. Загнітка, О. Стишова, В. Широкова та ін.

Різні чинники організації процесу навчання на засадах медіаосвіти описано в роботах Л. Найдьонові, Г. Онкович, Н. Пономаренко, М. Ячменик та ін. Вивчення й аналіз лінгводидактичних праць засвідчує, що в теорії і практиці мовної освіти накопичено значний досвід, який може

становити підґрунтя для модернізації змісту і процесу формування ключових і предметної компетентностей учнів на заняттях з української мови. Вітчизняні лінгводидакти (Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, О. Караман, Л. Овсієнко, М. Пентилюк, Г. Строганова та ін.) приділяють значну увагу різним аспектам розвитку юної мовної особистості, а саме: психолого-педагогічним засадам формування предметної компетентності з української мови; ролі комунікативного і креативного підходів для розвитку мовної особистості і т. ін. Деякі питання виховання мовної особистості учня на засадах медіаосвіти представлено в роботах Г. Корицької, О. Кучерук, О. Семенов та ін. Однак проблема навчання української мови з використанням медіазасобів залишається актуальною. Аналіз шкільної практики свідчить, що під час навчання недостатньо враховуються можливості засобів диджиталізації освіти; навчальна діяльність на уроках української мови здійснюється часто одноманітними репродуктивними методами. У контексті сказаного подальшого вивчення потребують такі аспекти цієї проблеми, як використання електронних словників, інформаційних порталів, довідкових відеоматеріалів у системі розвитку мовної особистості учня.

Вивчення та аналіз лінгводидактичних праць засвідчує, що в теорії і практиці мовної освіти накопичено значний досвід, який може становити підґрунтя для модернізації процесу формування компетентного мовця на заняттях з української мови (З. Бакум, О. Горошкіна, С. Караман, О. Кучерук, М. Пентилюк, О. Семенов, Л. Шевцова та інші дослідники). Зокрема, у відповідних працях обґрунтовано доцільність використання дидактичного тексту як засобу формування мовнокомунікативної компетентності на уроках української мови. Зазначено, що використання вдало дібраного тексту уможливорює покращити навчальні досягнення учнів, стимулює мотивацію до навчання, розвиває гнучкість думки та сприяє формуванню критичного мислення. Однак багатоаспектна

проблема формування життєво необхідних і предметної компетентностей на уроках української мови в учнів старшої школи досліджена недостатньо.

Сучасна концепція нової української школи, об'єктивна соціальна й освітня потреба ефективної системи навчання української мови у зв'язку з культурним надбанням народу, соціокультурні й предметні вимоги чинної програми з української мови для школи, недостатнє розроблення в лінгводидактиці проблеми формування ключових і предметної компетентностей в сучасної учнівської молоді зумовили вибір теми нашого дослідження – **«Методика формування предметної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання української мови з використанням медіазасобів»**.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови в старших класах.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи і засоби навчання української мови учнів 10 класу (на рівні стандарту) із використанням медіазасобів, орієнтованого на формування предметної компетентності.

Мета дослідження – розробити та науково обґрунтувати методику формування предметної компетентності в учнів 10 класу на уроках української мови з використанням медіазасобів.

Наукова гіпотеза – рівень сформованості предметної компетентності старшокласника з української мови можна значно підвищити, якщо: 1) методи, засоби, форми навчання української мови спрямовувати на формування компетентного мовця; 2) методично доцільно впроваджувати компетентнісно орієнтовні завдання; 3) поєднувати в шкільному курсі української мови традиційні методи і засоби навчання з інноваційними, зокрема використовувати розроблений і науково обґрунтований відеословник фразеологізмів як один із видів освітніх довідкових медіаресурсів.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези дослідження було поставлено такі **завдання**:

1) простудіювати психолого-педагогічну, лінгвістичну, лінгводидактичну літературу, присвячену проблемі компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів старших класів на засадах медіаосвітнього підходу, систематизувати вихідні теоретичні положення;

2) проаналізувати шкільну програму й навчальну літературу з української мови через призму досліджуваної проблеми;

3) визначити критерії і рівні сформованості предметної компетентності учнів старших класів в умовах навчання української мови;

4) напрацювати й обґрунтувати авторську методіку формування предметної компетентності в учнів 10 класу на основі розроблених компетентісно орієнтованих завдань з української мови, створеного відеословника фразеологізмів української мови;

5) перевірити ефективність розробленої методіки під час педагогічної практики та в умовах індивідуального навчання старшокласників.

У дослідженні використано **методи** наукового пошуку:

- **теоретичні**: вивчення й аналіз мовознавчої, лінгводидактичної, психолого-педагогічної літератури, інтерпретація наукових положень для визначення теоретичних засад дослідження; аналіз навчальних програм та чинних шкільних підручників української мови через призму компетентісного підходу до навчання; аналіз, порівняння, інтерпретація результатів дослідної роботи;

- **емпіричні**: педагогічне спостереження за процесом навчання української мови в старших класах; бесіди з учителями та учнями з метою з'ясувати труднощі компетентісного навчання української мови; проектування авторської методіки формування предметної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання української мови з

використанням медіазасобів; аналіз письмових робіт учнів, усних висловлювань; педагогічний експеримент; інтерпретація результатів дослідного навчання в умовах навчання старшокласників.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення про зв'язок мови і мислення (Ф. Бацевич, Л. Мацько, О. Селіванова та ін.), про мовну особистість і мовну свідомість (Л. Масенко, П. Селігей, І. Фаріон та ін.); роботи психологів з теорії навчальної діяльності, мовленнєвої діяльності (Г. Балл, В. Моляко, Н. Токарева та ін.); дослідження дидактів із питань оптимізації навчального процесу (О. Антонова, Дж. Брунер, Г. Ващенко, Н. Мирончук, О. Овчарук, О. Савченко та ін.); ідеї щодо організації процесу навчання на засадах медіаосвіти (Л. Найдьонова, Г. Онкович, Н. Пономаренко, О. Семенов, М. Ячменик та ін.) напрацювання лінгводидактів з проблем удосконалення змісту, методів, засобів, технологій мовної освіти (О. Глазова, О. Горошкіна, С. Караман, О. Кучерук, С. Омельчук та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що теоретично *обґрунтовано й розроблено* методику формування предметної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання української мови з використанням медіазасобів; *уточнено* поняття «*предметна компетентність із української мови*», «*медіаресурси*», «*довідкові медіаресурси*», «*інфомедійна грамотність*»; подальшого розвитку набули проблеми інтегрування засобів ІКТ в методику навчання української мови.

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що представлена методика формування предметної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання української мови з використанням медіазасобів може бути використана вчителями для формування предметної компетентності на уроках української мови; під час професійної підготовки студентів-філологів на заняттях з методики навчання української мови, під час педагогічної практики в закладах

загальної середньої освіти, щоб зацікавити та підтримувати інтерес в учнів до навчання української мови.

Дослідження здійснювалося в декілька **етапів**:

1. Підготовчий етап. Було визначено тему, мету, завдання.
2. Вивчення й аналіз наукової й навчально-методичної літератури з теми дослідження.
3. Розроблення методики формування предметної компетентності учнів 10 класу в процесі навчання української мови з використанням медіазасобів, зокрема шляхом упровадження власних ідей щодо створення відеословника фразеологізмів (написання сценарію, затвердження його науковим керівником, зйомка, монтаж).
4. Узагальнення та інтерпретація результатів дослідження.

Апробація. Окремі положення дипломної роботи доповідалися та обговорювалися на засіданні методичного об'єднання вчителів-словесників під час педагогічної практики, а також оприлюднено в публікації матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців «Лінгвістика і лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку» (2020).

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містять 108 найменувань. Загальний обсяг роботи – 102 сторінки, із них – основного тексту – 75 сторінок.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено аналітичний огляд й узагальнення теоретичних положень щодо формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання української мови з використанням медіазасобів. Відповідно до мети й завдань дослідження окресленої проблеми здобуто певні науково-теоретичні і практичні результати.

З'ясовано лінгвістичні, психолого-педагогічні й лінгвометодичні засади формування предметної компетентності старшокласників на уроках української мови з використанням медіаресурсів. Уточнено поняття *«предметна компетентність із української мови»*, *«медіаресурси»*, *«довідкові медіаресурси»*, *«інфомедійна грамотність»*. **Предметну компетентність із української мови** визначаємо як сукупність знань, умінь, досвіду та характерних рис української мовної особистості, що дає змогу їй виконувати певні дії через власне ставлення до відповідного навчального предмета.

Інфомедійну грамотність розглядаємо як показник розвиненої мовної особистості, яка вміє працювати з медіатекстом (аналізувати, інтерпретувати, створювати), володіє критичним мисленням, інформаційною грамотністю, медійною грамотністю, креативністю, цифровою безпекою. *Медіаресурси* – це різні інформаційно-комунікаційні продукти, що поєднують у собі текст, звук, статичне й рухоме зображення і програми, та матеріальна база, яка використовується для досягнення цілей інформаційно-комунікаційної освіти. Ті медіа, які орієнтовані на подання й пояснення інформації та призначені для вибіркового читання, становлять групу *довідкових медіаресурсів*.

Аналіз програми і підручників з української мови свідчить, що вони орієнтують на формування предметної компетентності з деяким використанням медіазасобів. Однак, щоб учні не втратили інтересу до предмета, потрібно постійно вдосконалювати навчально-методичний інструментарій.

Розроблено комплекс різнотипних навчальних завдань до роботи з довідковими медіаресурсами. Встановлено, що необхідною умовою реалізації компетентнісного підходу до особистісно орієнтованого навчання української мови на засадах медіаосвіти є використання медіаресурсів, розроблення й виконання в процесі мовної освіти

компетентісно орієнтованих завдань.

Побудовано науково обґрунтовану модель методики формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання української мови з використанням медіазасобів, розкрито зв'язки між структурними елементами цієї моделі. Відповідно до моделі розроблено й експериментально перевірено методику формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання української мови з використанням медіазасобів. Особливістю цієї методики, поза іншим, є використання медіазасобів, комплексу навчальних завдань, що сприяють підвищенню інтересу до вивчення предмета, розширяють словниковий запас, мовно-когнітивний досвід учнів, формують предметну і ключові компетентності та інфомедійну грамотність. У розробленні експериментальної методики ми виходили із закономірності різноспрямованого формування мовної особистості на засадах медіаосвіти: від пошуку, аналізу, сприйняття, інтерпретації інформації (джерел її поширення, маніпуляцій), аналізу мовних засобів її вираження, мовленнєвих зразків, фото, відеоматеріалів до вироблення предметної компетентності з української мови на основі роботи з довідковими медіаресурсами, генерування ідей, візуалізації інформації, створення текстів та власне спілкування.

Для перевірки ефективності пропонованої методики формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання української мови з використанням медіазасобів було визначено критерії та показники за чотирма рівнями (низький, середній, достатній, високий), а саме:

- *особистісно-мотиваційний критерій* (наявність інтересу до роботи з довідковими медіаресурсами, прагнення до навчання з використанням засобів ІКТ, вияв допитливості, емоційного піднесення);

- *мовно-когнітивний критерій* (наявність систематизованих знань з української мови і текстотворчої діяльності, уявлень про довкілля;

широкий словниковий запас; сформованість практичних умінь у різних видах мовленнєвої діяльності; здатність легко розв'язувати проблеми);

- *комунікативний критерій* (уміння складати діалог, помічати й формулювати проблему в процесі спілкування, швидко добирати різні стратегії і тактики спілкування залежно від комунікативної ситуації, здатність до рефлексії комунікативної діяльності);

- *інфомедійний* (здатність швидко відшукувати інформацію, аналізувати, інтерпретувати, узагальнювати, візуалізувати; спостережливість, спроможність логічно й критично мислити, уміння працювати з довідковими медіаресурсами, з додатками гугл, ресурсом зум, віртуальною дошкою *padlet*, сайтом для інтерактивних вправ LearningApps.org, програмою для мультимедійних презентацій та ін.).

У процесі дослідження підтверджено гіпотезу. Аналіз результатів експериментального навчання засвідчив ефективність проведеної дослідної роботи: в учнів експериментального класу зросла мотивація до уроків української мови, розширився словниковий запас, підвищився рівень мовно-когнітивних і комунікативних умінь, вдосконалилися вміння самоорганізації.

Перспективними є дослідження навчання української мови в системі дистанційного навчання учнів, особливостей моделювання електронного навчального курсу з української мови для старшокласників.

ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КУРСОВИХ І КВАЛІФІКАЦІЙНИХ (ДИПЛОМНИХ) РОБІТ

Окремий етап виконання навчально-наукової чи кваліфікаційної (дипломної) роботи здобувача вищої освіти становить публічний захист її. До захисту кваліфікаційних (дипломних) робіт допускаються здобувачі, які пройшли попередній захист своєї роботи на випусковій кафедрі.

Під час попереднього захисту здобувач чи здобувачка, як правило, розповідає в довільній формі (орієнтовно до 10 хвилин) про тему роботи, мету/ завдання, міру виконання завдань, хід виконання дослідження, основні результати. Після виступу відповідає на запитання членів кафедри.

На захист курсова чи дипломна робота подається у вигляді рукопису у твердому переплетенні (1 екземпляр) та в електронному форматі. Під час захисту здобувач має бути готовим: озвучити основні результати дослідження й дати відповіді на запитання членів комісії.

За результатами перевірки курсової роботи керівник подає на кафедру відгук та акт перевірки на унікальність тексту роботи. Захист такої роботи – прилюдний перед членами комісії, зокрема й керівника курсової роботи, згідно з розкладом.

До тексту бакалаврської чи магістерської роботи на захист обов'язково додаються:

- відгук наукового керівника про виконане наукове дослідження;
- рецензія фахівця, зовнішнього опонента;
- акт перевірки на унікальність тексту роботи/ звіт про перевірку на плагіат, наданий Інформаційним навчально-виробничим центром університету.

Під час процедури захисту здобувач/ здобувачка має переконати членів комісії, що виконана курсова або дипломна робота має наукове значення і практичну цінність. Для цього студент у виступі повинен

озвучити: актуальність, мету і завдання дослідження, його наукову новизну, структуру, концептуальність, методи дослідження, вихідні положення роботи, та головне – основні результати (виступ до 10 хвилин). Підсилити доказовість виступу може комп'ютерна презентація (орієнтовно 8 слайдів), що має доповнювальний, супровідний характер. Тому цінність такої презентації зростає, якщо студент не дублює в ній сказане у виступі.

Під час захисту здобувач має виявити здатність вільно оперувати фаховою термінологією в галузі досліджень із методики навчання української мови, здатність вирішувати професійні завдання, дати відповіді на запитання членів комісії, а також на висловлені зауваження у відгуку наукового керівника (і рецензента кваліфікаційної (дипломної) роботи).

У процесі оцінювання комісія звертає увагу на актуальність теми, внесок здобувача в розв'язання проблеми, повноту виконання завдань, досягнення поставленої мети, якість відповідей на запитання членів комісії, на культуру мовлення здобувача. Тому говорити потрібно чітко, виразно, по суті, грамотно, використовуючи багатий словниковий запас, різні синтаксичні конструкції тощо. Оцінювання результатів публічного захисту навчально-наукової чи наукової (кваліфікаційної) роботи здійснюється за 100-бальною шкалою.

У заключному слові здобувач має змогу подякувати університету, викладачам за роки навчання, науковому керівникові за допомогу в написанні наукової роботи, рецензентів за уважне прочитання роботи, а екзаменаційній комісії за інтерес до виконаного дослідження.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Андрусак І. В. Оформлення студентських курсових робіт: *методичні матеріали з написання курсових робіт для студентів факультету іноземної філології*. Ужгород, 2015. 42 с.

2. Вимоги до підготовки та написання навчально-наукових і кваліфікаційних робіт (для студентів-філологів): *методичні рекомендації*; голова редакційної ради Г. Ф Семенюк. К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2020. 93 с.

3. Випускні кваліфікаційні роботи: методичні рекомендації до виконання та захисту: *навч.-метод. посіб.* / уклад.: О. В. Бацилева, О. Г. Важеніна, В. В. Краснікова та ін.; відп. ред. А. П. Загнітко. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 112 с.

4. Галян О.В. *Методологія та організація наукових досліджень: навч.-метод. видання*. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 26 с.

5. Головата Л. М. Готуємо майбутніх словесників до написання курсової роботи з методики навчання української мови. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: колективна монографія* / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. С. 201-208.

6. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

7. ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

8. ДСТУ 3008:2015 Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.

9.Дяченко Н. О. Практичні рекомендації з написання анотації до публікації в науковому виданні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51 (104). С.138-143.

10.Загороднова В. Ф. Курсова робота з методики навчання української мови як засіб формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів української мови та літератури. *Наука і освіта*. 2013. № 5. С. 51-54.

11.Еко Умберто. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки; пер. за ред. О. Глотова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 224 с.

12.Євдокимова Н. О., Жданова А. А. Методичні рекомендації щодо написання курсових робіт: *методичні вказівки*. Миколаїв: Іліон, 2020. 48 с.

13.Кочан І.Н., Захлюпана Н.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів, 2002. 250 с.

14.Кульбабська О. В., Шатілова Н. О. Крок у професію. Методика навчання української мови у вищій школі: *навч. посібник* / О. В. Кульбабська, Н. О. Шатілова. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 384 с

15.Кульбабська О. В., Кардащук О. В. Методичні рекомендації до оформлення й захисту випускних робіт. / Гуйванюк Н. В., Кульбабська О. В., Кардащук О. В. *Державна підсумкова атестація з української мови та методики викладання української мови: навч. електронне видання комбінованого використання*. Вид. 4-е, випр. і доповн. Чернівці: ТОВ «Наші книги», 2016. С. 242-288.

16.Курсова робота з методики навчання української мови: *методичні рекомендації* / уклад. Н.В. Громова. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 38 с.

17. Курсова робота з української мови та методики її навчання: *методичні рекомендації*; уклад. Зоя Комарова, Валентина Коваль. Умань: Візаві, 2024. 61 с.

18. Магістерська робота: основні вимоги до написання та оформлення (методичні рекомендації). Укладачі: Гальчук А.В., Бітківська Г.В. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. 33 с.

19. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах/ За ред. М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2005. 400 с.

20. Методичні рекомендації для студентів з підготовки та оформлення есе, рефератів, індивідуальних завдань, наукових тез, доповідей і статей; уклад. Данилишин Б.М., Пилипів В.В., Оболенський О.Ю. та ін. Київ: КНЕУ, 2018. 46 с.

21. Методичні рекомендації до написання курсових робіт із методик початкового навчання / укладачі: Підгурська В. Ю., Голубовська І. В., Гаращук К. В. Житомир, 2024. 60 с.

22. Національний освітньо-науковий глосарій; голова редакційної колегії В. Г. Кремень. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 524 с.

23. Наукова робота з української мови та методики її навчання: *методичні вказівки до написання курсової та випускної кваліфікаційної роботи для студентів-філологів* / уклад. О. В. Дуденко, В. О. Коваль. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014.

24. Павлюченко Ю. М., Анісімова О. М., Войт Л. Л. та ін. Методичні рекомендації до виконання, оформлення та захисту курсової роботи. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2018. 28 с.

25. Пентилюк М. І., Олексенко В. П., Гайдаєнко І. В., Окунович Т. Г. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів: *навч.-метод. посіб. для студентів*. Вид. 2-е, переробл. й доповн. Херсон: Айлант, 2020. 160 с.

26.Семенов О. Українська лінгводидактика: *навч. посіб.* Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2018. 224 с.

27.Словник-довідник з української лінгводидактики: *навч. посібник* / Кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук К.: Ленвіт, 2015. 320 с.

28.Федунь О.В. Методичні рекомендації та загальні вимоги до написання, оформлення і захисту студентських наукових робіт (за ред. проф. Н. В. Антонюк). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 61 с.

Інтернет-ресурси

1.Лист МОН «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» № 1/9-650 від 23.10.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#n13>

2.Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

3.Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (Національна парламентська бібліотека України). URL: <http://www.nplu.org/>

4.Онлайн-генератор посилань за ДСТУ 8302:2015. URL: <https://www.grafiati.com/uk/blogs/dstu-8302-2015-referencing-generator/>

5.Положення про кваліфікаційну роботу в Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Житомир, 2024. URL: https://zu.edu.ua/offic/pl_dyplomnu.pdf.

6.Положення про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2023. URL: https://zu.edu.ua/offic/pro_kursovu.pdf

7.Сайт бібліотеки ЖДУ імені Івана Франка. URL: <https://library.zu.edu.ua/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Зразок оформлення титульної сторінки наукової роботи

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра слов'янської і германської філології та перекладу**

Реєстраційний № _____

Дата реєстрації _____

КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ (8-9 КЛАСИ)

**Кваліфікаційна (дипломна) робота
здобувача вищої освіти**

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.01. Середня освіта
предметної спеціальності 014.01. Середня
освіта (Українська мова і література)
освітньої програми Середня освіта (Українська
мова і література)

42 Бд-СО (укр.) групи

Боженко Ольги Віталіївни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Шевцова Лариса Станіславівна

Рекомендована до захисту

рішенням кафедри слов'янської і германської філології та перекладу

Протокол № 18 від «23» травня 2024 р.

Зав. кафедри _____ Тетяна НЕДАШКІВСЬКА

Житомир – 2024

Зразок оформлення змісту бакалаврської роботи

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Розділ 1. Наукові засади комунікативно-діяльнісного підходу до навчання української мови.....	6
1.1. Поняття про розвиток мовленнєвої діяльності.....	6
1.2. Мовленнєва ситуація як основа комунікативної діяльності.....	12
Висновки до розділу 1.....	18
Розділ 2. Теорія і практика навчання синтаксису у 8-9 класах.....	19
2.1. Методика навчання синтаксису в науковій літературі	19
2.2. Інноваційний підхід до вивчення синтаксичного матеріалу.....	24
Висновки до розділу 2.....	29
Розділ 3. Експериментальне навчання за пропонованою методикою.....	30
3.1. Особливості експериментальної методики.....	30
3.2. Хід експерименту та його результати.....	34
Висновки до розділу 3.....	38
Висновки.....	39
Список використаних джерел та літератури.....	42
Додатки.....	46
Анотація.....	65

**Приклади оформлення бібліографії у
списку використаних джерел та літератури
для навчально-наукових і кваліфікаційних робіт**

Тип публікації	Приклад оформлення
<i>Книга (один, два або три автори)</i>	Данилевська О. М. Українська мова в українській школі на початку ХХІ століття: соціолінгвістичні нариси; відп. ред. Соколова С. О. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. 359 с. Авраменко О., Тищенко З. Українська мова: підруч. для 7 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2024. 216 с.
<i>Книга чотирьох і більше авторів</i>	Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підруч. для студентів / М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О.В. Караман та ін.; за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2009.400с. Гусєв А. І., Довгань Н. О., Івачевська О. В. та ін. Комунікативні технології інформаційного суспільства : монографія; за наук. ред. А. І. Гусєва. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.
<i>Багатотомне видання</i>	Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 3: Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. 1977. 668 с.
<i>Збірник наукових праць</i>	Мамчур Л. І. Формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. <i>Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини</i> , 2013. № 8. С.182-186.
<i>Частини книги</i>	Кучерук О. А. Лінгвометодична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій. <i>Мовна особистість в освітньому просторі: монографія</i> / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 213-222.
<i>Статті журналу</i>	Башманівська Л. А., Башманівський В. І., Шевцова Л. С. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності як компонент підготовки майбутніх журналістів. <i>Інформаційні технології і засоби навчання</i> , 2020, Т. 76, № 2. С. 30–42.
<i>Тези доповіді, матеріали конференцій</i>	Караман С. О. Лінгводидактичні орієнтири у фаховій підготовці магістрантів-філологів. <i>Акмеологія - наука ХХІ століття: матер. ІV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 трав. 2014 р.</i> Київ, 2014. С. 68-75.
<i>Автореферат дисертації</i>	Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2008. 45 с.
<i>Інтернет-джерело</i>	Клочек Г. Д., Баранюк О. Ф. Слово і слайд у лекції: проблеми синергетичного ефекту. <i>Інформаційні технології і засоби навчання</i> , 2019. № 72 (4). URL: https://www.researchgate.net/journal/2076-8184_Information_Technologies_and_Learning_Tools (дата звернення: 21.08. 2024).
<i>Джерело латиницею</i>	Rauner Felix. Berufliche Umweltbildung zwischen Anspruch und Wirklichkeit Eine Systemanalyse. Deutschland: wbv Publication. 2020.

	215c.
--	-------